

Каленик

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

1996

4-6

Герасим Студеничанин
РАДОСТ СРБИЈЕ

Шумадијо, земљо наша славна,
Којано си на гласу одавна.
Ти се водиш од Србски Царева,
И од стари свети Прадедова.
Од славног рода и корена,
Од Немање краља Симеона.
Спомени се земљо наша славна,
Од кога си рода и пламена,
Спомени се Србију изрјадна,
Да ти јеси од Царског колена.

(Из књиге „Шумадија и Шумадинци”,
уредио Миливоје В. Кнежевић,
Суботица 1927. године)

Каленик

БРОЈ 4-6 ЗА 1996. ГОДИНУ

ДОНОСИ:

Ђакон Зоран Крстић
ВИДЕТИ БОГА КАКАВ ОН НИЈЕ Стр. 3.

УПОКОЈИО СЕ У ГОСПОДУ
ПАТРИЈАРХ АЛЕКСАНДРИЈСКИ
ПАРТЕНИЈЕ Стр. 8.

Сава, епископ шумадијски
УМЕСТО ВОШТАНИЦЕ
НА ГРОБУ ЕПИСКОПА
СТЕФАНА (ЛАСТАВИЦЕ) Стр. 8.

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни: храм Сабора српских
светитеља у Степојевцу, освећен 15. септембра
1996. године

На последњој страни: горња фотографија –
епископи шумадијски Сава и осечкопољски и
барањски Лукијан на освећењу храма Светог оца
Николаја у Миросаљцима, 8. септембра 1996.
године;
доња фотографија – митрополит загребачко-
љубљански Јован и епископ шумадијски Сава,
са свештенством Шумадијске епархије, служе, у
Шумарицама, парастос Крагујевчанима, које су
немачки фашисти стрељали 21. октобра 1941.

Патријарх александријски
Партеније у Новом Саду,
1989. године

НА ИЗВОРИМА ХРИШЋАНСТВА

„Може се рећи да је то најсензационалније откриће за које се до сад знало”, рекао је поводом рукописа откривених крај Мртвог Мора А. DUPONT-SOMMER, један од највећих светских стручњака за тај проналазак.

Трагајући за изгубљеним козама, три бедуина су, у току зиме 1946–1947 године, нашли у једној пећини Кумрана, на обали Мртвог Мора, ћупове са седам рукописних свитака који датирају од 250. пре Христа до 68. године после Христа. Између 1952. и 1956. пронађени су многи ћупови у десет других пећина. Најбогатија је била пећина бр. 4, са 500 текстова. Научници су укупно сакупили 800 текстова, од којих је до данас само половина објављена и анализирана. Једна четвртина тих докумената су библијски текстови – међу којима не-достаје Књига о Јестири, једини текст у коме се Бог не помиње – док су остали били већином непознати.

Ти проналасци су били од огромног значаја за историју и библијску критику, зато што су омогућили изворно проучавање три века израелске историје и рађање хришћанске религије. Нажалост, с обзиром да кумрански рукописи дugo нису били приступачни свима, него се чак успоставила и нека врста монопола, ускоро је дошло до сукоба међу научницима разних вера и народности. Рукописима је низ година искључиво располагала француска Библијска и археолошка школа у Јерусалиму, на челу са доминиканским монахом Ролан де Во (Roland de Vaux). После победе у Шестодневном рату, 1967. године, Израел је присвојио рукописе из пећине 4. Пошто су резултати научних радова споро излазили на видело дана, зато што је требало саставити „puzzle” од неколико хиљада фрагмената, пронели су се гласови да Ватикан, ако не и Јевреји, крију закључке који су неповољни по њихове религије. Незадовољство је нарочито расло у Америци. Да би се томе најзад стало на пут, калифорнијска библиотека Хунтингтон је успела да сними серију рукописа и у септембру 1991. године је негативе ставила на расположење свим научницима. А Библијско архео-

лошко друштво (Biblical Archaeological Society) је 19. новембра 1991. године штампало фотографије необјављених рукописа.

Не само да тим поводом полемика није престала, него је знатно порасла, због често сасвим супротних закључака до којих су научници дошли приликом тумачења кумранских рукописа. На самом почетку се поставило питање коме су припадали кумрански рукописи, јер се писци и преписивачи нису нигде именовали. Упркос неким теоријама да су то били фарисеји, садукеји или зилоти, међу научницима (SUKENIK, DUPONT-SOMMER, CROSS, BURROWS) је убрзо преовладало мишљење да су посредни рукописи из библиотеке јеврејске секте Есена који су, као монашки самотници, живели близу тих пећина, на једном утврђеном положају крај обале Мртвог Мора. Убеђење да су чланови те верске заједнице били Есени почива првенствено на сведочењима ФИЛОНА АЛЕКСАНДРИЈСКОГ (13. пре Христа – 54. после Христа), римског географа ПЛИНИЈА СТАРИЈЕГ (23–79. после Христа) и јеврејског историчара ЈОСИФА ФЛАВИЈА (37–100. после Христа) чији се опис есенске вере подудара са текстовима нађеним у Кумрану (посебно са „Учбеником послушности”). ВАНДЕР-КАМ је нашао 27 непобитних и 21 вероватних паралела између Јосифових Есена и Кумрана, 10 случајева где нема потврђених паралела у кумранским рукописима и 6 противречности. Али ове последње се могу протумачити еволуцијом секте.

По неким научницима, секта Есена се појавила у Палестини, као реакција на хеленизацију Јевреја. На основу друге тезе, коју убедљивије бране SHANKS и O’CONOR, корене Есена треба тражити у Вавилону, после јеврејске присилне сеобе у VI веку пре Христа. Они су пораз Израиља схватили као казну Божју и хтели да свој народ искупе чистотом вере, држећи се искључиво Мојсијевог Закона, а не Талмуда. Као што се може утврдити на основу „Списа из Дамаска” – где је Дамаск само симбол Вавилона. Њихову традицију су наставили Караити који постоје све до да-

нас, мада одвојени од јеврејске заједнице.

Библијски критичари који изучавају кумранске рукописе су далеко већу пажњу обратили духовним везама између Есена и хришћана. Група научника око EISENMAN-а и неколико његових једномишљеника поричу оригиналност хришћанства и поистовећују га са Есенима. По тој теорији, есенско-хришћанска секта постојала је вековима пре Христа. Њени чланови су уствари били потомци Садока, првосвештеника цара Давида. Њима су, после Јездре и Јуде Макавејског, припадали Јован Крститељ, Христос и његов брат Јаков. После Христове смрти, дошло је до расцепа између Јакова и апостола Павла. Барбара Тиринг (THIERING) је у Праведном Учитељу кумранских рукописа препознала Јована Крститеља, а Исуса у Безбожном свештенику. Ако је веровати TEICHER-у, у Безбожном свештенику треба видети апостола Павла. Иако је штампа својеремено такве тврдње дочекала као сензацију, огромна већина научника је одбацила та неоснована нагађања, што не значи да везе између Есена и хришћана нису постојале. Но пре ће бити да је Јован Крститељ ту послужио као карика у ланцу. Сасвим је могуће да је он, у току свог пустињског живота, припадао Есенима, али да се тиме није задовољио, него их је напустио да би народу држао проповед покајања (BETZ).

Без обзира на ту претпоставку, мора се признати да су међу Есенима и хришћанима постојале многе сличности. И није чудо што се у Новом Завету не може наћи ниједна осуда есенског учења. Они су хришћанима били блиски како по свом теолошком речнику и апокалиптичком надахнућу „народа Новог Завета”, тако и по својим уставима: крштењу, литургијском обеду и заједници добара. Одјек есенских веровања се може наћи на више места. На пример, кад Арханђел Гаврило објављује Деви Марији да ће њен син бити „Син Највишега” и „Син Божји”, коме ће Бог подарити „престо Давидов” (Лк. I, 32–33, 35), мада није познато на кога се у есенским рукописима то односи. Есенска је такође и су-

протност између „светлости и таме“ која се у Еванђељу по Јовану на неколико места понавља (I,6; II,9-10; III,19-20; XII, 35-36). Иста супротност се налази и код апостола Павла који Сатану именује Белијаром, као Есени (2 Кор. VI, 14-15). Неке подударности са Есенима су присутне чак и у Христовој Беседи на гори. Поред неких америчких научника, Француз DUPONT-SOMMER опажа извесне заједничке црте између Христа и есенског Праведног Учитеља: овај је страдао, али ће се вратити као Месија, ако му секта остане верна. Ипак, не сме се заборавити чињеница да за хришћане постоји један једини Месија, док су Есени веровали у два месије. Да ли су Есени веровали у васкрсење мртвих? Одговор је споран. По њиховом савременику, ЈОСИФУ ФЛАВИЈУ, они су једино веровали у бесмртност душе. А свети Хиполит (170-236), римски свештеник, ће доцније тврдити да су Есени веровали и у телесно васкрсење.

На основу тих примера, јавила се тежња да се хришћанству – у мањој или већој мери – порекне оригиналност. Међутим, Христос се никад није хвалио својом оригиналношћу, него је стављао нагласак на хришћанску укорененост у вери старозаветног Израиља: „Не мислите да сам дошао да укинем Закон или пророке: нисам дошао да укинем него да испуним“ (Мат. V, 17). И у шта је друго васкрсли Исус хтео да увери ученике на путу у Емаус, ако не у то? Та традиција се наставила, па је зато и Блажени Августин рекао: „Нови Завет се

огледа у Старом, а Стари се открива у Новом“. Наравно да нас је Христос ослободио дословног тумачења Закона кога су се држали Есени и да је свети Павле ставио веру изнад спољашњих законских обавеза. Синтеза се остварила у Христу. Стога је James VANDER KAM још једном најближи истини кад каже: „Свитци из Кумрана помажу такође да бацимо светлост на јединственост хришћанства, јединственост која мање лежи у заједничкој праксици и есхатолошким надама него у прогласу да је син једног дрводеље из Назарета у Галилеји заиста био Месија и Син Божји, који је проповедао, исцељивао, страдао, умро, васкрсао и узнео се на Небеса, остављајући нам обећање да ће се једног дана вратити у слави да суди живима и мртвима“.

Откриће рукописа крај Мртвог Мора је дубоко потресло и библијску критику која је већ више од пола века тврдила да су новозаветна Еванђеља писана крајем првог и почетком другог века после Христа. Убеђење у ту заблуду је било тако чврсто, да је L. SCHIFFMAN, 1992. године, могао да изјави: „Неки тврде да су рукописи Новог Завета пронађени у Кумрану, та тврдња се може демантовати једном реченицом: није нађен ниједан, из простог разлога што су текстови Новог Завета писани после оних у Кумрану“. И тако, нико није хтео веровати José O'CALLAGHAN-у који је међу кумранским рукописима из пећине бр. 7 открио исечак из Еванђеља по Марку: „Јер нису разумели чудо с хлебовима, него

им срце беше отврдло. И пређоше на другу страну и дођоше у Генисарет и присташе ту“ (V, 52-53). Кад се једна научна теорија претвори у догму, онда очигледни докази губе сваку вредност. А шта ако је баш тај фрагмент Марковог Еванђеља доказ да је теорија библијске критике била лажна и да су Еванђеља писана пре 68. године? CALLAGHAN-а је у том смислу подржао немачки научник Carsten Peter THIEDE који је, проучавајући манускрипт из Еванђеља по Матеју у оксфордском Magdalen College-у дошао до закључка да је и Матеј писао пре 68. године. Значи да су Еванђеља писали очевидци и сведоци Христовог живота, а да она нису подешавана по вери хришћанских заједница неколико деценија касније. Тој научној револуцији се придружио и TRESMONTAN у Француској. Само што он мисли да је Јованово Еванђеље најстарије, а да је међу синоптичарима Еванђеље по Матеју старије од Марковог, док THIEDE даје предност Марку, а Еванђеље по Матеју ставља после њега. Али њихове студије заслужују посебан осврт.

Др Марко Марковић

Напомене

* Само у пећини бр. 4 је нађено 15.000 фрагмената.

** Један део тог рукописа нађен је крај Мртвог Мора, а други у Каирској синагоги, неколико деценија пре открића кумранских рукописа.

СУМАРНА БИБЛИОГРАФИЈА

– Жан ДАНИЕЛОУ, Лес манускриптс де ла Мер Мorte ет лес оригинес ду цхристианисме (Рукописи са Мртвог Мора и постанак хришћанства), Paris, Orante/Livre de vie, 1974.

– A. DUPONT-SOMMER, Les écrits esséniens découverts près de la mer Morte (Есенски рукописи откривени крај Мртвог Мора), Paris, Payet, 1980.

– Robert EISENMAN, Michael WISE, Les manuscrits de la mer Morte révélés (Откривени рукописи са Мртвог Мора), Paris, Fayard, 1955.

– Jacqueline GENOT-BISMUTH, Un homme nommé Salut. - Genèse d'une hérésie à Jérusalem, (Човек по имену Спас. – Генеа једне јереси у Јерусалиму), Paris, Guibert, 1995.

– D. HOWLETT, Les Esséniens et le christianisme. Une interprétation des manuscrits de la Mer Morte (Есени и хришћанство. – Једно тумачење манускрипта с Мртвог Мора) Paris, Payet, 1958.

– Herschel SHANKS, L'aventure des manuscrits de la mer Morte (Авантура рукописа са Мртвог Мора). Збирка чланака у којој су сарађивали: Harry Thomas FRANK, Frank Moore CROSS, Lawrence H. SCHIFFMAN, James C. VANDER KAM, Raphael LEVI, Herschel SHANKS, Yigael YADIN, Magen BROSHI, Hartmut STEGEMANN, Ronald S. HENDEL, Otto BETZ, P. Kyle MC CARTER Jr., Avi KATZMAN, Paris, Seuil, 1996.

– Carsten Peter THEIDE, Jésus selon Matthieu (Исус по Матеју), Paris, Guibert, 1996.

– Carsten Peter THIEDE, Témoin de Jésus (Исусов сведок), Paris, Laffont, 1996.

– Claude TRESMONTANT, Le Christ hébreux (Јеврејски Христос), Paris, O.E.I.L., 1983.

ВИДЕТИ БОГА КАКАВ ОН НИЈЕ¹

Све оно што било ко од нас о Богу каже, искрено и одговорно, достојно је поштовања, па ма шта то било, јер оно што о Богу знамо је неупоредиво мање од оног што о Богу не знамо. Наше представе о Богу су разноврсне. Крећу се од оних најнаивнијих, па све до опасно погрешних представа које су у историји нанеле, а и сада наносе много штете хришћанству. (Питамо се, да ли је и целокупна историја, најпре западног, па онда и источног атеизма, у ствари борба за одбацивање погрешних представа о Богу?). Један немачки теолог² XX века уплашено закључује: „Хвала Богу да оно што каже 60–80% наших савременика да је Бог, не постоји“. На жалост, морамо се сложити да ова констатација важи и у нашим условима. Огроман број људи и код нас, из незнања, заблуде, произвољних тумачења, има погрешне представе о Богу, које их спречавају и одвраћају од пута спасења.

Покушаћемо да изложимо неке од њих:

1. Врло популарна, и рекли би смо најнаивнија, је представа о Богу као доброћудном старцу, дуге седе браде, који ништа не замера, све опрашта, све разуме и ништа не тражи. Све што учинимо Бог ће опростити, јер зна наше слабости, а „зна“ исто тако, да се не можемо против њих борити.

2. Следећу представу о Богу бисмо могли да окарактеришемо као представу о Богу – највишој сили. То је оно што тако често чујемо „нешто постоји“. Нешто што нема имена, ни лица, нешто што је неумољиво, чему се не можеш обратити, неутрално и што понекад уђе у наш живот. Од такве „силе“ се не можеш сачувати, јер не знаш ни шта је то, нити пак по којим законитостима она улази у људски живот.

3. Бог – ватрогасац. Позивамо га само онда кад тешка ситуација превлази наше могућности одбране. Само у таквим случајевима Бог треба да интервенише и да нас спасе, а непотребан је кад нам све добро иде.

4. Бог – контролор и осветник. Чини нам се да оваква представа о Богу постоји код једног дела наших старијих верника, настала под протестантским утицајем са запада. Центар побожности је грех и то погрешно схваћен као прекршај одређене норме, а Бог је тај који нас „лови“ у преступу и који нас због тога оштро кажњава. Оваква представа о Богу има своју дугу историју, почива на низу погрешних претпоставки и много је штете нанела и, на жалост, још увек наноси онима који трагају за Богом. Од свих погрешних представа о Богу, ова је несумњиво најопаснија и апсолутно никакве везе нема са

живим Богом какав је познат у православном искуству.

Једна од варијанти овакве представе о Богу је и наше, тако већ познато „ваља се и не ваља се“. Позабавићемо се мало више овим феноменом јер је он толико присутан код нас, да изгледа као да је то основни вид побожности.

Најпре, дилема између онога што се ваља или не, односи се, готово по правилу, на област праксе, делања, а никада на стања, на погледе на живот, свет и Бога, дакле, односи се на оно што радимо, а не на оно какви смо. Побожност се из дубље, онтолошке, сфере сели у плићу – моралну и тиме целокупну веру сврстава и своди на морално учење, и то на једно од моралних учења у низу других, које прихватамо или одбацујемо према нахођењу. Дело, само по себи, објективно, има значаја, без обзира из каквих је побуда учињено. Али, чинећи добра дела, радећи оно што се ваља и што је признато од других као такво, можемо бити добри људи, али још не и хришћани, јер хришћанин је човек који преображен вером и животом у Цркви, по дару Духа Светог, чини из љубави добра дела. Могуће је замислити да два потпуно истата дела, учињена из различитих побуда, из различитог стања срца, буду у једном случају на корист, а у другом на осуду.

Проблем свођења хришћанства на морално учење је добро познат и о њему је много писано, па и ако он представља корен наше „ваља се“ побожности постоји још један, трагичнији, момент у таквој врсти побожности. То је жеља да се исправном радњом, па макар она била и најситнија и најбесмисленија, умилогости божанство. Кажемо божанство а не Бог, јер се оно схвата као непозната, свемогућа сила, која нема имена и коју „исправним“ радњама ваља умилогостивити и наставити даље свој „нормални“ живот, без опасности, макар и привидно, да ће нам се божанство осветити. А кад нам се и поред свега нешто зло деси, питамо се и ми и околина, где смо то погрешили, шта смо то учинили што се „не ваља“ па нам се божанство свети. Дакле за зло које нам се деси и које постоји у свету одговорно је божанство, а не ми, чинећи погрешне изборе и користећи дату нам слободу на начин који рађа и доводи до зла. Ако је прва заповест Божија „љуби Господа Бога свога...“, тешко би било замислити да се може волети Бог који се свети. Он може изазвати у човеку само једно осећање, а то је – страх.

И најзад, ова врста побожности је искључиво индивидуална. Као да свако понаособ направи себи свој мали типик онога што се „ваља“, тога се, мање-више, придржава и сматра да је тиме испунио своју обавезу према Богу. Да се повремено упали

свећа у Цркви, да се не ради на црвено слово, да се при уласку у Цркву целивају све иконе у круг и изађе без обзира шта се у том тренутку у Цркви дешава. Главно је да се испуни оно што се „ваља“, остави свећа да се уместо нас моли и учествује у богослужењу, а ми идемо кући умирене савести да смо извршили своје религиозне обавезе.

Све ове до сада набројане представе о Богу, ма колико погрешне биле и не морају бити за осуду, уколико су само пролазна фаза у сазревању наше вере. Позната је подела верника на слуге, најамнике и синове. Слуге верују јер се плаше Господара, најамници јер од Господара очекују награду, а синови из љубави. Можда је потребно да свако од нас прође кроз ове фазе да би дошао до оног правог хришћанског односа према Богу – синовског. Вера подразумева динамику, она има почетка али нема краја, баш као и наше сазревање и наш раст у Богу. Али ако једна од ових погрешних представа представља завршну фазу, онда смо сигурно на погрешном путу.

На крају, зашто баш у ове предбожићне дане говоримо о различитим и погрешним представама о Богу? Црква нам већ 2 000 година, сваког Божића нуди једну представу о Богу, али коју сви ми „озбиљни“ људи не узимамо у обзир. А то је да нам Бог дође као – дете. Ево како о томе говори о. А. Шмеман³: „Боготе нема ни власт, ни моћ, но оно се управо у тој својој безвласности и беспомоћности показује Царем, јер је Његова задивљујућа сила управо у тој Његовој безвласности и беспомоћности. Дете Христос из витлејемске пећине не жели да Га се ми бојимо, Он указује у наше срце не страхом, не доказима Своје силе и власти, већ искључиво љубављу. Он нам се предаје као дете и ми Га можемо завољети само као Дете и предати Му се само као Детету.“

У свету царују власт и сила, страх и ропство. Боготе Христос нас ослобађа од тираније власти и силе, страха и ропства. Он од нас тражи само љубав, слободну и радосну љубав. Он од нас тражи само да Му предамо наше срце. И ми предајемо наше срце беспомоћном Боготету које има бескрајно поверење у нас овакве какви смо.“

Њакон Зоран Крстић

Напомене

¹ Видети Бога как Он ест (Виђење лица Божијег), Архимандрит Софроније

² Karl Rahner, Немац, римокатолик (1904–1984)

³ Χριστιανισμός και θρησκεία, Αθήνα 1990.

⁴ А. Шмеман, Тајне празника, Цетиње 1996, стр. 43.

Ове храмове испуни Милосрдни
својом божанском славом
а у њима постављене жртвенике
покажи као светињу над светињама

ОСВЕЋЕН НОВИ ХРАМ СВЕТОГ ОЦА НИКОЛАЈА У МИРОСАЉЦИМА

Храм Светог оца Николаја у Миросалџцима, грађен по пројекту Отона Урбана, освећен 8. септембра 1996. године од епископа шумадијског Др Саве и епископа осечкопољског и барањског Лукијана

И поред веома лошег времена, народ космајског и колубарског дела Шумадијске епархије, у великом броју присуствовао је једном од највишенијих богослужбених чинова – кад Дух Свети освећује цело село у коме је пропојала нова црква. Пре доласка архијереја, у Миросалџцима је владало велико узбуђење, да киша и хладноћа, незапамћени у септембру, не наруше протокол за овај историјски дан. Ништа, међутим, није било, и поред неповољних околности, ван контроле неуморног оца Милоша Вукојевића, архијерејског намесника космајског и за све одговорног господина Милете Радојевића, члана Епархијског управног одбора.

Благољепију архијерејског освећења храма и служењу Свете литургије битно је допринео и хор Саборне новосадске цркве, под управом господина Богдана Ђаковића.

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Др Сава, проповед на Литургији, после одликовања достојанством протојереја пароха миросалџачког Милорада Јаковљевића, започео је објашњењем суштине храма: Бог је услишио молбу смерног Соломона и јерусалимски храм биће увек његово станиште; због Јустинијанове надмености Господ никад није прихватио да обитава у цариградској Светој Софији. И због ових чињеница Владика шумадијски рече да је миросалџачки храм освећен са великом смерношћу, да би га Господ примио и да би благословио вечни сусрет житеља Миросалџаца са Светим оцем Николајом, њиховим заштитником.

Преосвећени владика шумадијски Господин Сава, наводећи неке особине епископа и чудотворца Мирлијског, као што је одрицање од свог имања у корист сиротиње, поучио је вернике како је и данас

важно бити богат вером, милошћу и правдом. Да су ове особине веома срасле са бићем српског народа, доказује и то што готово половина народа у Српској цркви слави Светог Никољу.

Пожелевши да се из новог храма у Миросалџцима изливају реке благодати Божије, епископ Сава позвао је Миросалџчане да се сваке недеље и празника сусрећу са Господом, који чује молитве сваког појединачно. Шумадијски архијереј се помолио да Господ сачува овај храм и све оне који се сабирају под његовим сводовима.

Господину Живославу Ђорђевићу, уз чију ктиторску помоћ је зидан миросалџачки храм, епископ Сава уручио је одликовање ордена Светог Саве II реда.

И трпеза љубави искоришћена је за речи захвалности Богу што се смислио да се настани у миросалџачкој цркви. Његово Преосвештенство епископ шумадијски Др Сава изразио је задовољство што се налази у крају који има статус крова Шумадијске епархије, где се сваке године подиже нова црква. И ова у Миросалџцима је, рече Владика, тапија за будуће векове.

Наш архијереј радосно је истакао пример овог села, јер оно је једно од парохиа у Епархији где има више колевки него гробова. Велики дан у Миросалџцима завршен је поруком: Рађајте се,

множите се, овладајте земљом.

Архијерејске грамате признања, као захвалност за зидање цркве – живе Христове цркве у Миросалџцима додељене су: РЕИК-у „Колубара” – Друштвено предузеће „Колубаракопови”, Барошевац, РЕИК-у „Колубара” – Друштвено предузеће „Колубара-метал”, Вреоци, Друштвеном предузећу „Јанко Стајчић”, Лазаревац, ИГМ-у „Колубара”, Вреоци, Термоелектрани „Никола Тесла”, Обреновац, Скупштини општине Лазаревац.

Н.Ј.

Храм Светог Николе у Миросалџцима

Ове храмове испуни Милосрдни
својом божанском славом
а у њима постављене жртвенике
покажи као светињу над светињама

Освећење новоподигнутог храма Сабора српских светитеља у Степојевцу

СТЕПОЈЕВАЦ ДОБИО ДОМ БОЖИЈИ И ВРАТА НЕБЕСКА

О изузетном значењу подизања новог храма у Степојевцу говори и чињеница да је дан раније од заказаног освећења у ову беланичку варошицу стигао Преосвећени владика Др Сава, да уочи недеље Сабора српских светитеља и историјског дана за Степојевчане, одслужи бденије. Важност за Српску цркву ове богомоље потврђује и то што су у чину освећења и Литургији, 15. септембра 1996. године, учествовали тројица епископа: шумадијски Сава, славонски Лукијан и осечкопољски и барањски Лукијан. Поред више десетина свештеника из Епархије, присутни су били и: министар вера Србије Драган Драгојловић, пројектант цркве арх. Радослав Прокић, функционери општине Лазаревац, Хор Музиколошког института САНУ под руководством академика Димитрија Стефановића битно је повећао торжественост овог чина.

Током архијерејске Литургије епископ шумадијски Др Сава одликовао је степојевачког пароха, свештеника Милана Дрочића правом ношења црвеног појаса.

Беседу после освећења храма и Литургије Његово Преосвештенство епископ шумадијски Сава започео је подсећањем да је Српска црква педесет година била у жалости што јој држава није дозвољавала да се подижу православни храмови. Али, рекао је Преосвећени, зато што смо имали веру у Бога, Господ је нашу жалост претворио у радост и подарио је и овом крају Шумадијске епархије дом Божији, врата небеска. У Степојевцу ће убудуће Бог становити и сваког ће верника по имену спомињати. Нова зидана црква, казао је владика Сава, пре свега је жива Христова црква, улазница у Царство небеско, где ће онај ко поверује бити спасен, а ко не верује – осуђен.

Од Преосвећеног епископа Др Саве произнесене су молитве да у степојевачком храму буде највише крштења новорођенчади и венчања младенаца. Народ је поучен да је за хришћански брак потребно троје, поред супружника и Бог, јер, ако су са Господом, биће лакше. Такође, пренет је и наук да ће Дух Свети од покајника створити праведника.

Изговарајући савет верницима да не дозволе да се Дух Свети удаљи о њих, епископ Сава је још нагласио да је дужност свих да нашу Епархију засејемо црквама које ће бити наше тапије.

Отац Милош Вукојевић, надлежни архијерејски намесник, током беле трпезе љубави пренео је узбуђење које обузима сваког ко стане пред нови храм, нарочито имајући у виду колико препрека треба савладати да би богомоља пропојала. Нагласио је да се у Шумадијској епархији лако подижу нове цркве, јер сваки уграђени камен надгледа неморни градитељ владика Сава. Прота Милош се понадао да ће нове цркве, којих је највише у колубарском делу Епархије, привући више верника. Истакао је значајне резултате Цркве на харитативном пољу. Исказана је и велика захвалност Цркве одговорним људима у општини Лазаревац и Комбинату „Колубара“ за помоћ и разумевање.

Окупљенима за трпезом љубави говорио је и академик Димитрије Стефановић, чија се порука може свести на речи: тражите Бога, наћи ћете га. Он је у нама; кад Га нађете, ничег се не бојте. Говор Г. министра Драгана Драгојловића садржао је залагање да храмови буду духовна потпора народу за јединство, братску љубав и разумевање и наду да ће они помоћи да се сачувају морална начела. Изразио је честитке епископу Сави на великом градителском успеху. И министар је забринут због погубног биланса у наталитету, залажући се да сви дају све од себе да се на растаји обнављају.

Његово Преосвештенство епископ Др Сава, одговарајући

на здравице, захвалио је свима, нарочито Комбинату „Колубара“ за залагање и помоћ при подизању степојевачке цркве. Призивајући благослов српских светитеља над овим местом, помолио се Богу да све породице буду благословене децом, јер није богат онај ко има технику, него синове и кћери.

Добитници архијерејских грамата признања за старање приликом подизања цркве у Степојевцу су: РЕИК „Колубара“, Лазаревац, Земљорадничка задруга у Лајковцу, РЕИК „Колубара“ – Западно поље, г. Милан Симић из Лазаревца, г. Милета Радојевић из Лазаревца, г. Милорад Миловановић, председник Црквене општине у Степојевцу и госпођа Вукосава Тодоровић из Конатица.

Н.Ј.

Епископи - шумадијски Сава и осечкопољски и барањски Лукијан приликом освећења новог храма у Степојевцу

ЦРКВА СВЕТОГ ПРОРОКА ИЛИЈЕ У СТОЈНИКУ

Цркву стојничку, на месту званом „Глава” – данашњим Црквинама, подигао је деспот Стефан Лазаревић. Цркву је Деспот подигао из захвалности Богу који му је даровао победу на овом месту над Бранковићима, који су били пошли с Турцима на њега. Поље, које се налази западно од Црквина, и сада носи назив „Разбојиште”.

Да је првобитну цркву, на месту званом „Глава” – садашњим Црквинама, сазидао сам деспот Стефан – има више доказа.

Милићевић, у својој књизи „Кнежевина Србија”, ст. 236, каже да је на овом месту „Глава” била велика црква коју је подигао деспот Стефан.

Сима Милутиновић („Историја”, ст. 461), каже да је ту Деспот подигао био лепу цркву за спомен победе на том пољу над Бранковићима, који су били пошли с Турцима противу њега.

П. Срећковић тврди да је ту био велики и славан манастир у коме је био камен с натписом „Обилић Раде”.

Што се тиче архитектуре и живописа ове старе Деспотове задужбине, ништа се поуздано не може рећи, јер је иста давно порушена.

На месту званом „Глава”, 1427. године, умро је деспот Стефан Лазаревић. Ево како је Деспотову смрт забележио његов савременик и биограф Константин Филозоф.

Године 1427. на измаку пролећа деспот Стефан Високи путовао је по Србији. Средином месеца јула исте године, стиже му извештај да су Турци из Видина прешли Дунав, заузели једно угарско острво и опколили Северин. Чувши ову не тако радосну вест деспот Стефан напушта манастир Каленић, где је се у то време налазио и одмах крене за Београд, да би био што ближе бојном пољу, како би могао да преузме све потребне заштитне мере ако би Турци покушали што према Браничеву или Голубцу.

На путу свом за Београд деспот Стефан сврати са својом свитом да се одмори и руча на једном веома лепом месту, које се онда звало

„Глава”, „Главица” или „Дрвен Глава”, где је већ раније био подигао лепу цркву задужбину.

На овако лепом, и пуном природних чари, месту свита Деспотова разапе своје шаторе да се заморени владар одмори. Уочи св. Илије, 19. јула 1427. године, дан је био чист и ведар. Сунце је било прижегло као што само може и бити о св. Илији. Око подне је била завладала јака оморина и запара. Од велике жеге и притиска није се могло дисати, и Деспот мишљао да би било најбоље да потражи хлада и лова по околним шумама. Узјаха коња и узе Крагујца на руке. Свита Деспотова, која га је у овом лову пратила, на своје велико изненађење опази да Деспот, иако је био изврстан јахач и добар ловац, овога пута нити коња јаше нити Крагујца носи како ваља. И тако идући кроз шуму на једној оштрој заокукци Деспот изгуби равнотежу и падне с коња. Властела из његове пратње притрчаше му и подрдржавајући га доведу га под његов шатор. Деспот Стефан доведен у свој шатор паде у велику несвестицу и стање његовог здравља биваше све теже и теже, а његове последње речи беху: По Ђурђа... по Ђурђа...

Из ове несвестице Деспот се није повратио све до суботе ујутру, у саму зору у 5 сати ујутру деспот Стефан је испустио своју напаћену душу ожаљен од целог народа. Између петка и суботе, за време док је се господар земље деспот Стефан борио између живота и смрти десила се једна страшна бура која је захватила Београд и један део Србије, па се сјурила преко Авале, Космаја, Букуље, Венчаца и Рудника, изваљујући с ужасном хуком и столетне храстове из корена, а срца људи пунила тајанственим страхом. Мрак је обавио сву земљу и пред само вече, пред сам залазак Сунца, један једини зрачак пробио се кроз густе облаке, који су као црни орлови лебдели над Србијом, и пао на шатор Деспотов, да још последњи пут обасја овог побожног владара и целива његово бледо лице.

Народ је оплакао Стефанову смрт и то његово плакање и јецање

дубоко је урезано у камени споменик подигнут на месту где је Стефан умро у данашњим Црквинама.

На предњој страни споменика исклесан је следећи запис:

Ја деспот Стефан, син светог кнеза Лазара и по његову престављењу милошћу Божјом бих Господин свима Србима, Подунављу и Посављу и делу Угарске земље и Босанске још и Поморју Зетскоме.

И у Богоданој ми власти проводих живота мога мојега време колико се благому свиде Богу година 38.

И тако дође ми заповест општа од свих цара и Бога, говорећи послани к мени анђео: „Иди” и тако душа моја од убогога ми разлучи се тела на месту званом „Глава” године 6935 индиктиона 5 сунчаног круга 19, и месечева 19, месеца јулија 19 дана.

На левој страни: Благочестиви Господин деспот Стефан добри господин.

На десној страни: Предобри и мили и слатки Господин Стефан деспот.

Од 1427. године па све до 1813, није нам ништа познато осим што се зна да су Турци 1813. године спалили стару цркву – Деспотову задужбину.

Нешто касније народ је на том истом месту сазидао нову цркву користећи материјал од старе цркве.

Од првобитног иконостаса сачуване су само Царске двери. На десном крилу истих стоји натпис: „Благочестиви господин Деспот!” На левом крилу: „Ја, Ђурађ, Зубовић, грешни раб Божји, поставих овај камен”.

Зна се да је овај стари иконостас замењен новин 1853–54. године. Иконостас је израдио, према потпису самог мајстора на десном углу иконе Пресвете Богородице, „Д. Посник живописац”.

Црква која је била подигнута после 1813. године, служила је све до 1884. Пошто је препукла на више места, црквена управа у договору са народом, а са одобрењем виших духовних власти, одлучи да цркву поруше и да на истом месту подигну нову.

Према донетој одлуци стара црква је порушена 1884, и исте годи-

не отпочели су радови на подизању нове цркве. Наредне, 1885. године, радови су обустављени услед рата. По завршетку рата радови су настављени и исти потпуно завршени 1886. године.

Црква је сазидана од камена и цигли у византијском стилу, облика лађе са лепим и високим звоником изнад улазних врата.

Иконостас је пренет из старе цркве у нову. Унутрашњост цркве није малана већ окречена.

Због спора са извођачем радова црква је освешћена тек 1898, након 12 година од подизања. Освешћење је извршио, 30. октобра, митрополит Србије Инокентије.

Пукотине које су се појавиле одмах по завршетку градње цркве поправљене су, а црква је стегнута утегама. Већ 1925. године морали су бити порушени сводови у средњем делу храма, који су били од цигле, и исти су замењени дрвеним. Овим је отклоњен велики притисак на бочне зидове.

Као први парох међулушки помиње се свештеник Василије Гашпаревић, за кога стоји у летопису да је дошао из Угарске око 1820. године.

На дан 500-годишњице смрти деспота Стефана Лазаревића, цркву стојничку посетио је 19. јуна (по ст. кал.) 1927. године Његова Светост патријарх српски Димитрије. Тога дана Патријарх је кренуо из Младеновца за Црквине и стигао је у 9 сати где је дочекан у порти од стране народа и поздрављен звоњењем звона. После подареног благослова и поздрава са народом Патријарх је ушао у цркву, коју је прегледао и наорочито се интересовао за иконостас који је радио Д. Посник живописац. По изласку из цркве Патријарх је отишао у црквену капелу у којој је смештен споменик подигнут деспоту Стефану Лазаревићу.

После Другог светског рата на овој парохији је службовао и свештеник Драгиша Јевтић, који је дошао овде 1958. године после проте

Драшка, и на истој остао до 1969. године, када прелази за пароха крајувачког при Саборном храму.

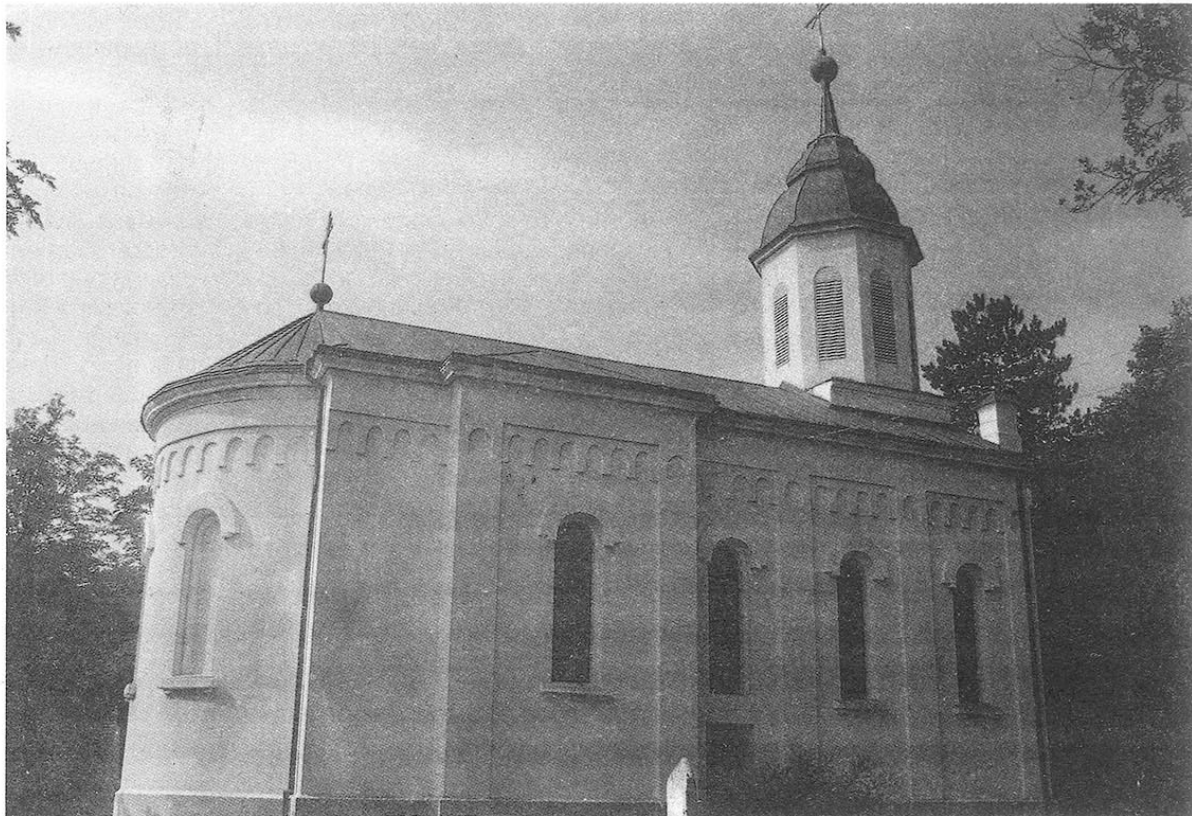
Дана 30. септембра 1969. године за пароха међулушког и опслуживача стојничког долази свештеник Милорад Марић.

Нови свештеник наредне 1970. године препокрива цркву, „Капелу“ и

на препокривању цркве заменом до-трајале грађе и црепа.

Идуће 1980, омалтерисана је унутрашњост куће за народ и иста је завршена. Наредне године купљен је сав инвентар за кућу.

Године 1985, свештеник Јефта је разрешен дужности опслуживања парохије стојничке и на исту постав-

Црква у Стојнику

парохијски дом. Идуће 1971. са цркве је скинут сав малтер са спољашње стране, црква је омалтерисана новим продужним малтером, а затим је ошприцана фасадним каменом. Наредне године израђен је тротоар око цркве и офарбана столарија на цркви, Капели и парохијском дому.

Године 1973, ограђена је порта, а 1974, сређена је унутрашњост храма.

Наредне 1975, свештеник Живорад Марић бива премештен за пароха II младеновачког, а на његово место постављен је свештеник Жарко Јеремић парох барајевски.

Новопостављени парох је, по доласку на парохију међулушку, покренуо акцију за подизање новог црквеног дома за народ, јер је стара кућа дотрајала. Припреме су отпочеле у 1976. години, а наредне 1977, кућа је била озидана и покривена са уграђеном столаријом и електричном инсталацијом.

Године 1978, свештеник Жарко Јеремић бива премештен за пароха I топољског, а у Међулушке долази за свештеника Јефта Јокановић, који је народне 1979. године извео радове

љен је свештеник Спасоје Марковић.

Храм св. пророка Илије у Цркви-нама добио је ново рухо у 1989/90. години. Наиме, кров је замењен бакром као и олуци. Ове радове финансирао је Радован Крсмановић из Марковца. Храм је генерално обновљен изнутра и споља прилозима парохијана.

На дан храмовне славе, 2. августа 1990. године, Његово Преосвештенство епископ шумадијски Господин Др Сава је служио и извршио мало освешћење обновљеног храма, а Радовану Крсмановићу уручио орден Св. Саве II степена.

Дана 3. априла 1994. године уснуо је у Господу парох међулушки о. Јефта Јокановић, који је био један од најобразованијих свештеника у Српској цркви. Поред завршеног теолошког, дипломирао је и на Филозофском факултету у Београду, а једно време је провео и на постдипломским студијама у Бечу.

На место приминулог свештеника Јефте Јокановића постављен је свештеник Душко Жујевић.

(Из Летописа цркве стојничке)

УПОКОЈИО СЕ У ГОСПОДУ ПАТРИЈАРХ АЛЕКСАНДРИЈСКИ ПАРТЕНИЈЕ ТРЕЋИ

Папа и патријарх александријски и целе Африке Господин Партеније III упокојио се у Господу, 23. јула ове године.

Блаженопочивши Патријарх (у свету Арис Коинидис) родио се 30. новембра 1919. године у Порт Саиду, у Египту. После завршетка основне и средње школе у грчким образовним установама у Египту, студирао је на Теолошком факултету на Халци до 1939. године. Постдипломске студије је похађао на Оксфорду и у Паризу. Хиротонисан је у чин ђакон 1939, а 1940. постаје архиђакон. Ценећи

способности, сада већ јеромонаха Партенија, патријарх александријски Христофор II га врло брзо производи у архимандрита и поставља за патријаршијског секретара. Радио је као проповедник и катихета и представљао Александријску цркву на свеправославним и међуконфесионалним конференцијама. За митрополита картагинског са седиштем у Триполију, у Либији, изабран је 1954. године. За сталног члана Централне комисије Светског савета цркава, изабран је 1968. године, и од тада значајно доприноси

остваривању циљева Комисије. Због ширине свога знања изабран је за председника Института источних студија и Патријаршијске библиотеке, сталног члана Издавачке комисије патријаршијских издања. Истовремено се бавио списатељским радом. Године 1987. је изабран за 113. папу и патријарха александријског и целе Африке. Тело блаженопочившег Патријарха је било изложено у цркви Светог Николе у Александрији до 30. јуна, а онда је положено у гробницу патријараха, у цркви Светог Георгија.

УМЕСТО ВОШТАНИЦЕ НА ГРОБУ ЕПИСКОПА СТЕФАНА (ЛАСТАВИЦЕ)

Много пута сам у детињству слушао од свога парохијског свештеника Милоша Смољановића о ђакону Стевану Ластавици, тој „зла-

токованој труби" Српске православне цркве. Убрзо ми се указала прилика да га видим и чујем. Наиме, чим се вратио у земљу, након вишего-

дишњег невољног пребивања ван ње, патријарх српски Гаврило (1938–1950), допутовао сам у Београд да видим патријарха. Прву литургију после Другог светског рата служио је у Београдској саборној цркви на Светог арх. Михаила, која је тога дана славила. То је била слава и патријархта Гаврила. Са патријархом је служило шест архијереја и три ђакон. Међу ђаконима био је и ђакон Стеван Ластавица, који је као „ласта многогласна и златоуста" својим предивним

баритоном позлађивао срца свих верујућих људи града Београда. Они су га пратили по свим црквама, како сам касније сазнао, кад би сазнали да ће он богослужити. У тим прискорбним данима за Српску цркву, која је једва таворила и тешко издржавала своје службенике, Београдска опера је позвала ђакон Стевана Ластавицу да напусти свој положај и да пређе у Опери. Одбио је ову службу и остао до краја живота у служби Цркве коју је неизмерно волео.

Протођакон сам лично упознао у цркви Ружици. Врло често смо певали за десном певницом јутрење, јер би се протођакон Стеван потом облачио и служио литургију. За разлику од свих тадањих београдских ђакон, био је увек ведар, насмејан, углађен и приступачан, иако га живот није миловао. Као ђакон видео сам га још једном у животу и то на сахрани епископа бачког др Иринеја (Ђирића). Нисмо тада ни сањали да ћемо ускоро бити изабрани за епископе. Године 1961. постао сам викарни епископ моравички, а протојереј Стеван изабран је 1963. за епископа источноамеричког и канадског. Божја воља била је да га ја наследи у Америци 1967. године. Као епископи никада се нисмо срели, јер епископ Стефан није долазио на

Епископи - банатски Висарион, браничевски Хризостом и источноамерички и канадски Стефан и протојереј Властимир Томић, старешина наше цркве у Аликвили, непосредно после хиротоније епископа Стефана, 1963. године

заседања Светог архијерејског сабора, а такође ни епископи Фирмилијан и Григорије, који ће тек после 1967. почети долазити.

Епископ Стефан рођен је у свештеничкој породици 14. септембра 1908. године у селу Дивошу у Срему. Основну школу завршио је у родном месту, Богословију Светога Саве у Сремским Карловцима, а Богословски факултет у Београду 1939. године.

Већ после завршене богословије постао је службеник Црквеног суда Архиепископије београдско-карловачке, а по рукоположењу у чин ђакона и секретар истог суда. За секретара Светог архијерејског синода изабран је 1951. године, али се на овом положају није дуго задржао. Као један од најбољих зналаца српског народног црквеног појања, постављен је за наставника појања у Богословији Светога Саве у Београду. Пред одлазак у Трст за пароха, 1965, рукоположен је у чин презвитера и произведен у чин протојереја. Како је био ретко племенит и честит човек, у Трсту се није могао дуго одржати због ситуације која је тада била у овој познатој црквено-школској општини, већ је отишао за пароха у Виндзор, Канада. На овом положају га је затекао и избор, 11. маја 1963. године, за епископа источноамеричког и канадског. Замонашио га је у манастиру Пресвете Богородице у Шејдланду епископ банатски Висарион и произвео га у чин протосинђела. За епископа су га хиротонисали 13. јула 1963. године у храму Светога пророка Илије у Аликвипи епископи: браничевски Хризостом и банатски Висарион.

Епархија источноамеричка и канадска обухватала је 22 америчке државе и целу Канаду. У време оснивања епархије нови епископ није имао где главу склонити. Сваки његов свештеник имао је удобан парохиски стан, а нова епархија није имала никакве имовине. Епископ Дионисије није прихватио одлуку о

реорганизацији Српске православне цркве у Америци и Канади. Отишао је у раскол. Расколници су се окомили на новоизабране епископе Фирмилијана и Григорија, а нарочито на епископа Стефана који их ничим није изазивао, јер он владичанства није ни тражио ни прижељкивао. Епископ Дионисије поднео је тужбу против тројице епископа односно против званичне Српске православне

И поред невиђених мука и невоља, које су га често доводиле до очајања, епископ Стефан, човек голубијег срца и равне душе, новооснованој епархији поставио је снажне темеље. Народ га је заволео и са одушевљењем прихватио. Иако је архипастирство епископа Стефана било мучеништво без крви, Владика је стигао да настави свој рад на музичком пољу, започет у време када

Свештенство америчких епархија Српске православне цркве са својим епископима Фирмилијаном, Стефаном и Григоријем, снимљени 1964. године

цркве. Дошло је до суда и спор је трајао годинама. Иако два посто судских спорова доспе до Врховног суда Америке, несрећни спор је након више година суђења доспео до овог суда који је спор досудио у корист званичне Српске цркве. Владичанство је за епископа Стефана било мучеништво. Нападан је са свих могућих страна, малтретиран је на суђењима и на саслушањима, оптуживан и клеветан, усмено и писмено, гоњен од расколника и физички нападан приликом доласка на богослужења. Као такав није могао добити сталан боравак у Америци и морао је врло често да се појављује у Виндзору, јер је у Канади имао сталан боравак. Безброј ноћи провео је на путу у свом аутомобилу путујући између Виндзора и Клаертон. Нико није смео да му укаже гостопримство у својој парохии. Примио га је мали Клаертон. Настанио се у црначком крају, где су му нашли стан, и то у кући која је била обојена црвеном бојом. „Црвени владика“, како су га расколници називали настанио се у „црвеној“ кући.

је био наставник црквеног појања у Богословији Светога Саве у Београду.

„Епископ Стефан почео је бележити црквено појање 1951. године... Као одличан појац, без амбиција „самовоље славољубља“ и убеђености „да је појање појединаца једино правилно“, као што су многи тврдили, па чак и данас неки то чине, и овде и у следећим наводима се очитује његова скромност, принципијелност, доследност, некористољубивост и кроз добро познавање црквеног појања непоколебљивост у монолитности Српске цркве. Полазећи са становишта да је Српско народно црквено појање једно по свом пореклу те да се не може делити по, некад подељеним покрајинским српским црквама, културним и црквеним центрима као: карловачко, београдско, задарско, сомборско, пакрачко, сарајевско појање.“

Радећи на *Осмогласнику*, који је угледао света за време његовог живота, старао се да усклади „мелодијски нагласак са нагласком српског језика, али не по сваку цену,

па и по цену да се изгуби карактер односног гласа”.

После преране смрти епископа Стефана, захвална Епархија источноамеричка и канадска издала је, 1969. године, његово животно дело, *Празнично појање*, у два тома, у 1500 примерака. „Епископ Стефан је унео у своје *Празнично појање* и записе других мелографа, нарочито велике ирмосе. Овде су записи других аутора унети онако како их је он записао”. *Празнично појање* епископа Стефана обухвата тридесет празника. Нешто касније, Епархија источноамеричка и канадска издала је, у ре-

дакцији проф. Војислава Илића, који се потрудио и око издавања *Празничног појања*, *Статије* које је забележио епископ Стефан.

У време када је био најпотребнији својој Цркви, епископ Стефан се разболео. У току своје болести преселио се из Клаертон у Кливланд. Заслугом Савеза кола српских сестара своје Епархије добио је најзад свој дом у коме није дуго уживао. Након тешке болести упокојио се у Господу, 10. маја 1966. године, у Парми-Кливланду. Сахрањен је на српском православном гробљу у Аликвиби, граду у коме је и хирото-

нисан за епископа, искрено ожаљен од свих својих епархиота које је пле-нио својом добротошћу, честитошћу, смирењем и радом. Савез Кола српских сестара Епархије источноамеричке и канадске чувао је годинама успомену на владика Стефана преко свог дечијег летовалишта, купљеног одмах после Владичине смрти, које је названо Стефанеум. Српска православна црква, пак, чува успомену на епископа Стефана, који јој је био, веран и одан до своје преране смрти, као на архијереја који ју је достојно представљао у Новом свету.

САВА, епископ шумадијски

ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ОД УПОКОЈЕЊА ЕПИСКОПА ВАЛЕРИЈАНА

Дана 23. октобра 1996. године навршило се 20 година од упокојења блаженопочившег епископа шумадијског Валеријана, који је био на челу ове Епархије, као њен први епископ, пуних 29 година.

У недељу 20. октобра, расписом Његовог Преосвештенства епископа шумадијског Господина Др Саве, у свим парохијским храмовима Шумадијске епархије, после Литургије, свештенство је служило парастос за покој душе епископа Валеријана.

У Крагујевцу, седишту Епархије, на сам дан представљења, 23. октобра, Преосвећени епископ Сава је служио заупокојену Литургију са свима архијерејским намесницима Шумадијске епархије, која је отпочела у 9 сати. У наставку Литургије одслужен је и парастос епископу Валеријану уз учешће, поред архијерејских намесника, и свештенства Саборне и Старе цркве.

Литургији и парастосу, поред свештенства и монаштва, присуствовали су и верници, поштоваоци владике Валеријана.

Обраћајући се присутнима Преосвећени владика Сава је изложио животног пут епископа Валеријана од његове родне Лешнице, преко гимназије у Шапцу, богословије у Сремским Карловцима и Богословског факултета у Београду до професора VI мушке гимназије у Београду.

Говорећи о запаженим врлинама и способностима ондашњег професора Василија (световно име владике Валеријана), владика Сава је подсе-

тио да је први који је учио овог младог и способног човека био тадашњи патријарх Гаврило. Убрзо се проф. Василије монаши у манастиру Врднику-Раваница, и постаје јеромонах Валеријан. Млади јеромонах

Блаженопочивши епископ шумадијски Валеријан

Валеријан биће изабран на ванредном заседању Светог архијерејског сабора, 10. децембра 1940. године, у својој 32. години, за епископа-викара ондашњем патријарху Гаврилу, са титулом – епископ будимљански.

Млади епископ Валеријан је све време Другог светског рата провео у Патријаршији у Београду, старајући се, поред осталог, за збрињавање избеглог свештенства из Хрватске и Босне и Херцеговине. У овом послу свима је био и отац и мајка.

Године 1947, на првом послератном заседању Светог архијерејског сабора, а на предлог патријарха Гаврила да се просторно смањи његова Епархија и оснују Шумадијска и Сремска, млади епископ Валеријан изабран је за првог шумадијског епископа.

Говорећи о устоличењу епископа Валеријана, као и осталих те године изабраних епископа, епископ Сава је изнео велике непријатности које су они тада доживели од агресивних присталица новостасалог безбожничког режима. Биле су то године тешке и претешке за целу Српску православну цркву...

На крају парастоса епископ Сава је прелио гроб владике Валеријана, који је, за ову годишњицу, залагањем Епархије, пруређен постављањем нове мермерне плоче.

После парастоса сви су прешли у салу Епархијског административног центра на послужење и подушје које је, за ову прилику, приредила Шумадијска епархија у знак захвалности својим првима епископу.

Нека је блажен покој и вечан помен епископу Валеријану у Царству Небеском и Бог да му души прости!

Д.М.С.

ДЕЛЕГАЦИЈА СРПСКЕ ЦРКВЕ ДРСКО ПРОВОЦИРАНА У БУГАРСКОЈ

На позив Његовог Блаженства патријарха бугарског Г. Максима делегација Српске православне цркве, коју су сачињавали Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. Др Сава и професор Теолошког факултета у Београду протојереј Др Предраг Пузовић, била је у четвородневној посети Бугарској православној цркви поводом прославе 1050 година од представљења Светога Јована Рилског. Наша делегација је кренула у четвртак, 17. октобра, у јутарњим часовима и већ око поднева била у Софији. Тражећи зграду Патријаршије наша се делегација, обрела испред цркве Свете Недеље, или како се она још назива, црква Светога Краља. У њој се, од половине XV века, налазе мошти Светога краља Милутина. Мошти су смештене поред самог иконостаса, на јужној страни. Док су чланови делегације Српске цркве целивали мошти Светога краља Милутина, један свештеник је читао молитве поред самог кивота, а испред њега је, у реду, стајало неколико људи, чекајући да се и њима прочитају молитве пред Светим Краљем.

Убрзо затим, епископ Сава и протојереј Пузовић су пронашли зграду Патријаршије, да би из ње били одведени до хотела „Бојана“, који се налази нешто изван Софије, у подножју планине Витуше, у парку који чини огроман комплекс заједно са резиденцијом бугарског Председника државе. У том великом и заиста репрезентативном здању су биле смештене и све остале делегације православних цркава, и то: представник Александријске патријаршије владика Теодор кирински, представник Руске патријаршије митрополит волокоамски Питирим са пратњом, представник Румунске патријаршије владика Епифаније са пратњом, представници Кипарске православне цркве, митрополит Сергије са пратњом као представник Грчке православне цркве, владика Симон са пратњом као представник Пољске православне цркве, представник Чешке православне цркве владика Јован.

Антиохијска патријаршија и Албанска православна црква нису имале своје представнике.

Програм првога дана боравка је предвиђао и дочек васељенског патријарха Вартоломеја са пратњом, у поподневним часовима.

Другога дана боравка, у петак 18. октобра, све делегације су, на

челу са васељенским патријархом Вартоломејем и патријархом бугарским Максимом посетиле Богословију Светога Јована Рилског у Софији. У цркви Богословије, посвећеној Светом Јовану Рилском, одслужена је архијерејска Литургија уз присуство оба патријарха и свих делегација. Затим се прешло у зграду Богословије, која датира из 1903. године и тренутно има око 150 богослова. После доручка у згради Богословије све делегације су посетиле Свети архијерејски синод Бугарске православне цркве и после краћег задржавања, вратиле се у хотел. Послеподневни одмор наша делегација је искористила, вођена љубазним архимандритом Гаврилом, да обиђе један оближњи, мали и сиромашни манастир, у коме је скоро 40 година провела мати Јелена, игуманија манастира Благовештења код Страгара до 1948. године. Те године је била протерана из наше земље, као руски држављанин. Помен на њеном гробу су одслужили митрополит Питирим и епископ Сава. Свечано празнично бденије служено је у цркви Александра Невског уз присуство свих делегација. После завршеног бденија немногбројним вернима се обратио васељенски патријарх Вартоломеј речима подршке канонској јерархији и патријарху Максиму (на жалост, у Бугарској православној цркви постоји велики раскол, са две јерархије и два патријарха).

Трећег дана, на сам дан празника, све делегације су се упутиле у манастир Светога Јована Рилског који се налази на 120 километара од Софије, у предивном крају, на висини од 1200 метара. У тим планинама се подвизавао Свети Јован Рилски (876–946) живећи годинама у шупљем дрвету. Привучени врлинама Светога подвижника многи се затим настанише у његовој близини и ту основаше манастир. Манастир је на све делегације оставио импресијанан утисак. Огромна, живописана црква са високим иконостасом је опасана са све четири стране троспратним коначима. Ту се налази око 250 келија за монахе, али на жалост данас у манастиру има свега десетак монаха. Читав манастирски комплекс је сagraђен у светогорском стилу. Игуман манастира, епископ Јован, љубазно је примио све госте. У конаку су се патријарси, владике и свештеници обукли, а затим се у литији кренуло кроз манастирску порту ка

цркви. А онда се, на жалост, догодио инцидент који је потпуно помутио празнично расположење. Испред цркве се налазила мања група људи, не више од 100, која није нашла места у цркви. Међу њима су се истицала тројица грађана, који су упадљиво и високо држали три транспарента. На запрепашћење представника Српске цркве, на њима су се могле прочитати следеће пароле:

„Патријарх Максим је Патријарх и у западним крајевима Бугарске“

„Нећемо српске попове у Босилеграду“

„Босилеград и Цариград су у бугарској дијецези“

Овако отворена провокација, којој није било ни време ни место, посебно због тога што је наша делегација дошла по позиву, у братску посету, дубоко је разочарала чланове наше делегације. По њиховим речима, само је околност да до Рилског манастира нису дошли сопственим превозом утицала да, истог тренутка, не прекину званичну посету. И све оно што се касније дешавало, Литургија, Литија, свечани ручак и поздравне беседе су остали у сенци немилостивог догађаја. Пи-тамо се, зар је могуће да се нико од бугарских митрополита и владика није постарао да се ти људи, преко служби за то задужених, уклоне са ове значајне прославе.

У поподневним часовима гости су враћени у Софију, а у 20 сати је била официјелна вечера на којој су били представници свих делегација, амбасадори из земаља које су имале делегације, представници бугарског парламента. Завршну беседу су одржали васељенски патријарх Вартоломеј и бугарски патријарх Максим и тиме је прослава 1050 година од представљања Светога Јована Рилског била и званично затворена.

После вечере, вођа наше делегације, Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. Др Сава, затражио је разговор са Генералним секретаром Светога архијерејског синода Бугарске православне цркве, изразио своје недовољавање због инцидента који се догодио, али није добио никакав одговор. Секретар Светога синода, иначе митрополит, је нешто неразумљиво изговорио, окренуо се и отишао.

Наша делегација је сутрадан, рано ујутру, напустила Софију.

Ћакон Зоран Крстић

ОСВЕЋЕНА НОВА ЦРКВЕНА ТРПЕЗАРИЈА У ЛУЖНИЦАМА

На петнаестом километру асфалтног пута Крагујевац – Београд, налази се лепо и питоито шумадијско село Лужнице. У центру села на најлепшем месту подигнута је велелепна црква посвећена Успенију Пресвете Богородице (Велика Госпојина), која и данас лепотом и својом видљивошћу са свих страна доминира у овом крају. Изградња цркве у Лужницама започета је 1873. године, а комплетно је завршена 1877. године, када је и освећена и од те године до данас у њој се служи Света литургија. Од како је подигнута црква у Лужницама, међутим, није имала никакв другог објекат у коме би достојно, како то и приличи, обележила на свој најсвечанији дан – црквену Славу. Одмах по доласку на парохију лужничку, свештеника Милована П. Мићића, 1990. године, Црквени одбор села Лужница доноси одлуку да се што хитније отпочне са изградњом црквене трпезарије.

Епископ Сава је са одушевљењем прихватио предлог и одредио дан када ће посетити Лужнице да би се одредила локација за подизање нове црквене трпезарије. Дана 29. јула (понедељак) Господње 1991. године, владика Сава је дошао у Лужнице. Иако је био радни дан Владику је дочекало мноштво парохијана и велики број деце на челу са својим свештеником. Место за подизање црквене трпезарије лично је одредио и благословио владика Сава. Тада је договорено да пројекат црквене трпезарије уради господин Милован Ристић, грађевински техничар из Лужница, а да ће парохијани добровољним радом и својим новчаним прилозима организовано учествовати у извођењу радова.

Иако је до црквене Славе било остало непун месец дана, на Велику Госпојину 1991. године, владика Сава је осветио комплетно завршен темељ. Том приликом Владика је благословио читање грамате у коју су унети подаци: које године је отпочето зидање трпезарије, за време ког епископа, за време ког свештеника и остали значајни подаци који се у грамату уносе.

Грамату је пред свима присутнима прочитао архијерејски намесник крагујевачког протојереј Драгослав Степковић, а затим су сви присутни свештеници грамату потписали. Грамата је постављена у дубину темеља на за то посебно припремљено место у унутрашњем десном углу црквене сале десно од улазних врата.

Ако се нешто гради или ствара онда се за тако нешто каже да је грађено или стварано у то и то доба, у том и том времену. Ова и оваква

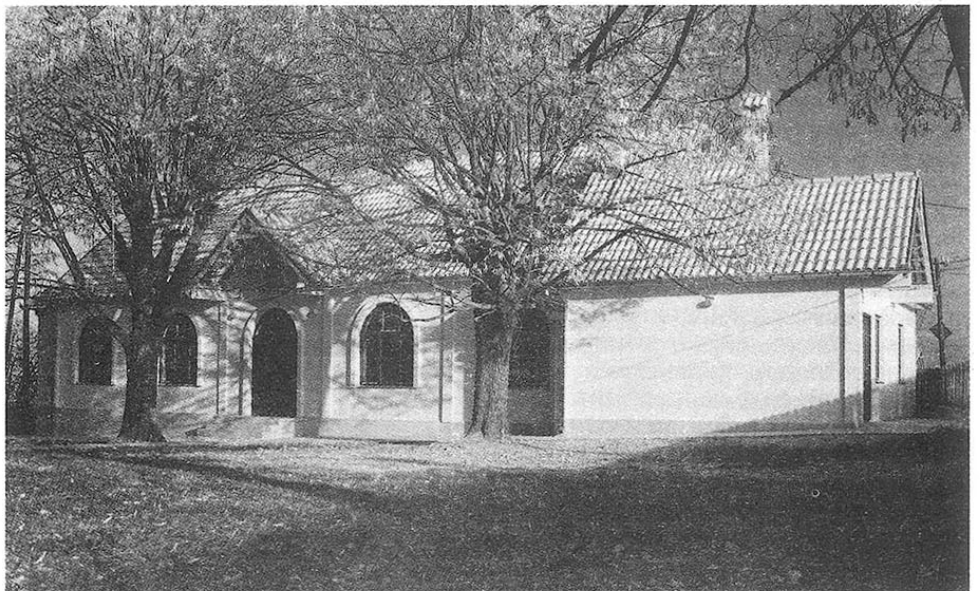
формулација апсолутно је страна и не може се ни у ком сегменту применити на градњу црквене трпезарије у Лужницама. Јер она је грађена у најцрње доба, у најтежем невремену, у свеопштем хаосу, беда и сиромаштву, у трајању најкрвавијег и најзверскијег рата икад вођеног. И у том и таквом недобу ми смо радили и то пуном паром.

Благодарећи Пресветој Богородици и захваљујући добрим људима и перфектној организацији посла дочекали смо овај историјски дан за село Лужнице. Дочекали смо дан који нам подари Господ. Освећење нове црквене трпезарије у Лужницама. Иако смо само месец дана пре освећења прославили црквену Славу за памћење, били смо у потпуности спремни да поновимо прославу над прославама.

Освануо је најзад тај очекивани историјски дан села Лужница, 6. октобар (недеља) Господње 1996. године. Дан, какав се само пожелети може. Маса народа испунила је црквену порту. Деца у народним ношњама. Правимо шпалир и са великим нестрпљењем чекамо нашег Владику. Ту су и наши најдражи гости, сва деца из Дома „Свети Јован

лепеничког протојереја – ставрофора Милутина Петровића, архијерејског намесника крагујевачког протојереја Драгослава Степковића, драгог нам госта из Питсбурга С.А.Д. протојереја Драгана Филиповића, протојереја Милана Бороте, прото-намесника Петра Манића, ђакон Зорана Крстића и Драгана Симоновића. Певали су свештеници на челу са протонамесником Заријом Божовићом из Крагујевца. После свечаног чина освећења сви гости на челу са владиком Савом заузели су своја места за трпезом љубави специјално припремљеном у част овог незаборавног дана. Између осталих гостију част нам је било угостити и следеће уважене госте: проф. др. Ненада Ђурђевића председника Црквене општине крагујевачке, проф. др. Срећка Ђурђевића декана Медицинског факултета и начелника Урологије родом из Лужница, протиницу госпођу Мирјану Филиповић супругу протојереја Драгана Филиповића из Питсбурга С.А.Д, господина великог добротвора Слободана Бобу Стошића из Београда и многе друге.

Можда целу ову свечаност у Лужницама понајбоље одсликавају

Црквена трпезарија у Лужницама

Крститељ” са својим управником протојерејем Миланом Боротом и васпитачицама. Тачно у заказано време стиже владика Сава.

Све је спремно за чин освећења. Црквена трпезарија дупке пуна, много је народа напољу а сви би хтели унутра. Освећење је извршио Његово Преосвештенство епископ шумадијски Господин Др Сава уз саслужење архијерејског намесника

речи архијерејског намесника лепеничког, протојереја – ставрофора Милутина Петровића који је на поласку дословце рекао: „Бивао сам у своје дугогодишњем свештеничком стажу на безброј црквених Слава, освећења, и других разноразних прослава и свечаности. Нигде се нисам осећао духовније и пријатније него овде данас код вас у Лужницама”.

ОСВЕЋЕНА ЗВОНА ХРАМА СВЕТОГ САВЕ У КРАГУЈЕВЦУ

Уторак, 23. јула 1996. године, остаће записан у летопису цркве Светог Саве на Аеродрому златним словима. Тога дана овај спомен храм стреланих ђака, професора, свештеника, радника и осталих Крагујевчана, несрећне 1941. године, добио је пет звона. Звона су поклонили: епископ шумадијски Др Сава, поводом 35 година своје архијерејске службе Господу, господин Предраг Аранђеловић, са породицом, гђа. Станислава Петковић и први старешина цркве Живота Ст. Марковић протонамесник, са својом породицом.

Тим поводом епископ шумадијски Др Сава је рекао:

„Благодат Светог Духа, сакупила нас је овде по други пут. Први пут смо се сакупили пре неколико година, када смо осветили темељ овога новог храма Светог Саве, нашег духовног родитеља. Замолили смо тада Господа да Он буде тај који ће нашим рукама сазидати нови храм. 'Јер ако Господ не сазиди дома узалуд се труде градитељи'.

Ми смо за ово време врло моћно осећали руку Господа Исуса Христа, који нам је помогао да дођемо до данашњег дана и да осветимо ова нова звона. Не у славу нашу, не за људску славу, не нама Господе, него теби Господе, у знак захвалности да би испунили жељу Књаза Милоша који је желео да се у Крагујевцу сазиди још једна нова црква, али, у томе није успео. Обично тако бива, има време радовању - има време плакању, има време кад се гради - има време кад се руши. И ево кад се испунила пуноћа времена Господ је благословио

да почнемо зидати овај храм нашем духовном родитељу Светом Сави, за кога нам често пребацују неки, па чак и неки вајни Срби, да је за нас Србе важнији од Господа Исуса Христа. То је јерес. Свети Сава је за нас велики по томе што се најпотпуније Господ прославио и прославља кроз светитеље. 'Диван је Бог у светима својим'. И она аутокефална или аутономна Црква која из своје средине не даје свете и светитеље не може се назвати црквом. Свети Сава је за нас велик по томе што је вођа пута који води у живот. Он је схватио речи Господа Исуса Христа: 'Ја сам пут и истина и живот', и ево пуних осам векова он води српски народ ка Господу Исусу Христу у земљи и у расејању. Није никакво чудо што Свети Сава има највише храмова у расејању, јер је он та духовна сила који је чувао и сачувао наш народ изван отачаста да се не однароди и да не изгуби своју православну веру.

Свима онима који помажу подизање овога светог храма и украшавање нека је хвала од Бога, и нека их Бог благослови својим небеским благословом који силази са Неба од Њега, Оца Светлости, а ова звона нека буду на срећу и благослов свима онима који ће долазити у овај свети храм и слушати њихов звук, који ће их позивати на молитву.

Нека Вас Бог поживи, себи на славу а српском народу на радост. АМИН."

Звона звоне од вајкада хришћанским светом. Она постоје у сећање на трубе од кована сребра које је Мојсије начинио по налогу

Господњем, и које су служиле за покретање табора и сазивање збора. Тада трубе, а сада звона величају силу Божију. Бог помоћу ових звона изгони из срца верника сваку малодушност и лењост, усађује страхопоштовање пред Њим и побожност. Он нас помоћу ових звона чува од сваког непријатеља, сваког шкољивог поднебља и даје нам довољно снаге да победимо сваку слабост.

Ова звона су радосно огласила почетак Богослужења у овом светом храму. Прва литургија је одслужена на Преображење у предворју храма. Одслужио ју је старешина цркве Живота Ст. Марковић и том приликом се причестило 42 верника. У овом новом крагујевачком храму први се крстио мали Владимир, син Милосава Симовића, треће дете у породици. Први су се венчали Иван и Душица Ђорђевић. Прво резање колача било је на светог Јеремију. Сваке недеље ова звона позивају вернике са Аеродрома и околине да учествују у светим богослужењима. Верници се одазивају овом позиву у великом броју.

Црква Светог Саве на Аеродрому заузела је почасно место у срцима многих верника. Звук њених звона остаје забележен дубоко у сећању путника намерника и у срцима верника.

Ових дана црква је окровљена у потпуности о чему ће се опширније писати у следећем броју.

У будућим вековима ова звона ће окупљати потомке да се сећају својих предака. Чуваће веру православну у њиховим срцима.

Јелена Марковић, студент

У храму Светог Романа у Мајуру освећен живопис и иконостас ВЕРА БЕЗ ДОБРИХ ДЕЛА ЈЕ МРТВА

После осликовања олтарa и трема испред улазног портала, окончано је и живописање унутрашњости храма Светог Романа у Мајуру, који је саграђен 1942. године. На оквир позлаћеног иконостаса из времена градње цркве, рад Драгољуба Матића из Поточца, постављене су нове иконе. И фреске и иконе рад су мајстора из београдског атељеа „Минић". Тако је, како рече Преосвећени владика Сава, мајурска црква постала један од најлепших храмова у Шумадијској епархији.

Након освећења, служена је архијерејска Литургија, током које је у чин презвитера рукоположен, од епископа шумадијског Саве, ђакон Милан Савић из Каленићког Прњавора.

Како је на Литургији, која је служена на празник Светог Козме и Дамјана, читан део Еванђеља о апостолској мисији, Преосвећени владика Сава окупљеном народу указао је да и данас важи оно што су пре готово две хиљаде година чинили дванаест апостола. Њима је Спаситељ рекао – забадава добисте, забадава дајите, не прибављајте злата, ни сребра, ни бакра у своје појасеве – па и сада хришћани треба да имају такву мисију. Најбољи путоказ су безсребреници Козма и Дамјан.

Да ове поруке из апостолских времена данас нису заборављене, најбољи је пример оно што чини господин Радослав Миленковић, ктитор обнове и уређења мајурског храма,

истакао је током беседе Епископ шумадијски. Речи Преосвећеног владике су објасниле како добра дела имају велики значај за веру и како ће они, којима је Бог дао да стекну иметак и део њега уграде у Цркву, бити уписани на небу.

Епископ шумадијски Господин др Сава узнео је молитве Спаситељу да господину Миленковићу умножи потомство, да Миленковића буде као песка, што ће бити највећа награда.

Ктитор живописа и иконостаса храма Светог Романа у Мајуру предложен је Светом архијерејском синоду за орден Светог Саве.

Н.Ј.

ОСВЕЋЕНИ ОБНОВЉЕНИ ХРАМ И ЦРКВЕНИ ДОМ У ДОЊИМ КОМАРИЦАМА

Дана 11. августа о.г. житељи Доњих Комарица и Стрижила, који сачињавају Парохију доњокомаричку, позвали су Преосвећеног епископа Саву да им освети обновљени храм и новоподигнути црквени дом. Одазивајући се њиховом позиву Преосвећени је стигао у Д. Комарице у 8,30 сати. Од моста, на путу који води према цркви, председник Црквене општине Милан Ранковић сачекао је Господина Епископа са фијакером. Звона су огласила долазак драгог госта. Шпалир народа, на челу са свештенством и монахињама манастира Грнчарице дочекао је Епископа, а девојчица, која је предала букет цвећа, пожелела је Владици у име свих добродошлицу: „Добро нам дошао, Преосвећени Владико!”

Литија је кренула према храму а народ је посипао цвећем стазу куда је Епископ пролазио. На улазу храма надлежни парох о. Бобан Поповић је поздравио владика Саву и замолио га да се помоли Богу за овај народ на Литургији, освети обновљени храм и новоподигнути црквени дом и да благослови њихове домове, њиве, поља, винограде, воћњаке...

Преосвећени је најпре извршио мало освећење обновљеног храма, а затим је служио Литургију са четворицом свештеника и ђаконом.

На Литургији су одговарале монахиње манастира Грнчарице.

Из храма литија је кренула на освећење новоподигнутог црквеног дома. По обављеном чину освећења Епископ је, испред црквеног дома, одржао своју архипастирску проповед и позвао народ овога краја да чува своју праву веру. Похваливши њихову ревност за дом Божји – Владика је похвалио младог и ревностног свештеника о. Бобана Поповића, а председника Црквене општине Милана Ранковића одликовао је архијерејском граматом признања и истакао његову ревност за цркву доњокомаричку.

Око 12 сати постављена је хришћанска трпеза љубави за госте и народ (400 душа), који је дошао на ово славље у великом броју.

У току ручка подигнуте су здравице а на крају се епископ Сава захвалио свима на радости коју је доживео у Д. Комарицима, и пожелио овом народу да и даље ревнује за дом Божји, и да у својим домовима имају што више деце.

Поздрављен бурним аплаузом Епископ је, уз звуке звона, срдечно испраћен од свих, кренуо за Крагујевац.

Д.М.С.

ОСВЕЋЕНИ ТЕМЕЉИ БУДУЋЕГ КРАГУЈЕВАЧКОГ ХРАМА СВЕТОГ ВЕЛИКОМУЧЕНИКА ДИМИТРИЈА

Дана 14. јула 1996. године житељи насеља „Вашариште”, парохијани Крагујевачке парохије при Саборном храму у Крагујевцу, окупали су се са осталим Крагујевчанима, око темеља будућег храма Светог великомученика Димитрија.

Наиме, Господин Новица Јевтић, власник издавачке куће „ЕВРО” у Београду, родом из Селевца код Смедеревске Паланке, где и сада живи, одлучио је да буде ктитор овог будућег крагујевачког храма.

Поменутог дана Преосвећени епископ Сава је, са свештенством града Крагујевца и околине, извршио освећење темеља будућег храма. У чину освећења учествовао је као гост и протођакон Радомир Ракић, професор, из Београда.

На крају чина освећења присутнима се обратио Преосвећени епископ Сава који је нови жртвеник Господњи упоредио са сновиђењем ста-

розаветног патријарха Јакова, где су лествице спајале небо и земљу. И у овом будућем храму, кроз свету Евангелију, биће спојено небо и земља, нагласио је епископ Сава... На крају Владика је пожелио новом ктитору да му Господ, који ће бити главни Градитељ, буде на помоћи.

Храм је пројектовао Господин арх. Љубиша Фолић из Београда.

Око 19 сати Господин Новица Јевтић је приредио вечеру за све

Детаљ са свечаности поводом освећења темеља храма Св. Димитрија у Крагујевцу, 14. јула 1996. године

присутне у непосредној близини темеља храма.

Радост и веселје продужили су се до касно у ноћ.

У КОРМАНУ ОСВЕЋЕНИ ТЕМЕЉИ ХРАМА СВЕТОГ АРХАНГЕЛА МИХАИЛА

Село Корман од града Крагујевца дели насеље Маршић. Маршићани граде увелико храм св. Василија Великог, који је ових дана у окровљењу.

Корманци су, у јуну месецу, одлучили са благословом Његовог Преосвештенства епископа шумадијског Господина Др Саве да, на старим темељима из турског времена, обнове храм који је био посвећен св. Архангелу Михаилу.

Група млађих људи, на челу са својим парохом о. Драганом Нагулићем, после разговора са епископом Савом, кренула је у акцију. Како наш народ каже, прегаоцу и Бог помаже. Прво су проширили пут који је водио за шуму, а затим очистили коров и проширили простор око темеља порушеног храма. И пут и брдо око поменутог простора је каменит. Требало је много труда и воље да би се све потребне припреме успешно обавиле и да би се отпочело са изградњом темеља. Вредним рукама

мештана темељи су изливени и све је било спремно за дан освећења четвртог августа ове године.

Поменутог дана у 16 сати народ овога краја искупио се око нових темеља будућег храма да, са свештенством, монашством, децом и омладином, дочека свога Архијереја и узме учешћа у овом молитвеном и несвакидашњем чину.

На крају обављеног чина освећења темеља храма присутнима се обратио Преосвећени епископ Сава.

Пожељевши Корманцима да што пре подигну овај започети храм у славу Божију, а у част св. Архангела Михаила, да се у њему састају са Господом у св. Литургији, Епископ је призвао благослов Божији на све дародавце, мале и велике, као и на оне преко којих ће Господ градити овај храм, јер ако Господ не сазида дом узалуд се труде зидари.

После проповеди Преосвећеног епископа Саве народ је прилазио да

целива крст и био покропљен, а деца су од свога Владике добила крстиће и иконице.

Око 18 сати, у овом дивном шумовитом пределу, постављена је у шатору трпеза љубави за све присутне.

Поздрављајући за трпезом свога Архијереја надлежни парох о. Драган је говорио са каквом се љубављу, трудом и жртвом радило док се све ово урадило, уз обећање да ће овај народ врло брзо и храм подићи.

Око 20 сати заиграло је шумадијско коло око освећених темеља. Радост присутних је била неизмерна. Са том радошћу, житељи Кормана, су испратили свог драгог госта, Преосвећеног владика Саву и пожелели му да им што пре дође и освети храм. Дај Боже да тако и буде!

Народно весеље је настављено и после одласка епископа Саве.

Драгослав М. Степковић
протојереј

**У Рабровцу, 13. октобра 1996, освећени темељи храма
Светог великомученика Георгија**

РАБРОВАЦ НЕЋЕ ВИШЕ БИТИ „ПУСТО СЕЛО”

Чин освећења темеља новог храма у селу Рабровцу, посвећеног Светом великомученику Георгију, тог октобарског недељног поподнева, окупио је велики број мештана и гостију. Његовом Преосвештенству епископу шумадијском др Сави саслуживали су најугледнији свештеници Епархије.

Већина гостију, који су први пут у Рабровцу, пријатно је била изненађена изузетно лепим положајем места – на обали језера – где ће бити подигнута црква. Многи су свештеници рекли да би радо служили у новој рабровачкој цркви, која се подиже на иницијативу народа и пензионисаног протонамесника Витомира Никодијевића, родом из Рабровца.

Током трпезе љубави Преосвећени владика Сава изразио је велику радост што је Дух Свети тога дана сишао у Рабровац и што ће убудуће мештани моћи Богу да се помоле. Подсетио је да је Вук Караџић забележио да је у његово време село без цркве називано – „пусто село”. У проповеди је поменуто како је Бога страшно тражио старозаветни патријарх Јаков, што и ми данас

треба да чинимо, одлазећи у храмове, али не само кад нам треба помоћ, већ и када нам добро иде.

Преосвећени је народу објаснио значење угаоног камена цркве – то је сам Спаситељ – и зато је сваки храм страшно место, место где верници осећају предукус небеског живота.

Наш архијереј је народу пожељео да у новом храму најчешће буду крштавана новорођена деца. Смисао нове богомоље биће испуњен ако вера у Христа и молитве помогну да буде више Срба, да нас не нестане са лица земље. Преосвећени епископ Сава још је Рабровчанима поручио да имају привилегију да њихов храм буде завршен за четири године и да пропоје када се буде славило две хиљаде година од Христовог рођења.

Радост верника младењачког краја што се у Рабровцу подиже кућа где ће Бог становати пренели су архијерејски намесник младењачки Драгољуб Ракић и пензионисани свештеник Витомир Никодијевић, који се налази на челу одбора за зидање цркве.

Имајући у виду последњих шест–седам година у Рабровцу је Преосвећени епископ др Сава осветио седам–десети темељ богомоље у Шумадијској епархији.

ОСВЕЋЕН НОВИ ПАРОХИЈСКИ ДОМ У БАЋЕВЦУ

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Др Сава чин освећења новог, савременог и функционалног парохијског дома у Баћевцу обавио је 1. септембра 1996. године, непосредно после повратка из посете сестринској Грузијској првославној цркви. Пре тога, архијерејску литургију у храму Свете Тројице из 1882. године служио је владика осечкопољски и барањски Лукијан. На светој литургији читано је Еванђеље по Матеју (21,33–42) о злим виноградарима, које као да прича све оно што се данас догађа са нашим народом.

Поуке које је владика Лукијан изговорио народу наслањају се на суштину православља – љубав. А све недаће које данас сналазе српски народ потичу од тога што су заборављене еванђељске поруке о јединству вере. Дакле, нагласио је Преосвећени епископ Лукијан, деобе, које данас потресају Србе, последица су незнања о вери и безбожнштву.

Владика Лукијан спас нашег народа види у покајању и прихватању изворног српског православног

идентитета. Са вером у Бога и Цркву имаћемо снагу да превладамо сопствене слабости и да се одбранимо од непријатеља.

Преосвећени владика Др Сава, стигавши, са пута у Грузију, на крај литургије у пратњи министра вера у влади Србије г. Д. Драгојловића, одликовао је пароха баћевачког Јована Милошевића чином протојереја. Потом је чинодејствовао на освећењу новог парохијског дома.

Током трпезе љубави, трећи прота у летопису баћевачке цркве Јова Милошевић (претходни су били Илија и Стеван Влајковић) захвалио је своме владика на одликовању, наглашавајући да на њиви Господњој у Баћевцу има посла и за четвртог проту. Изразио је наду да ће меродавни фактори у општини Барајево испунити обећања о градњи пута и довођењу воде до цркве.

После констатације да се благодат Божија повукла са нашег народа, и то због безбожних дела, епископ Др Сава позвао је вернике космајског краја да се врате традиционалним вредностима српског тла, које је, из честитих сеоских домаћинстава, из-

недрило највеће државнике и научнике. Први услов за народну срећу јесте свест о првославним и националним темељима, а затим довољан број новорођених Срба, да наставе путем славних предака.

Благосиљајући присутне вернике за богоугодна дела и позвавши их да се радују деци и новим православним нараштајима, Преосвећени владика шумадијски изразио је захвалност свима који помогоше да у Баћевцу буде подигнут савремено уређен парохијски дом. За залагање на овом послу Архијерејске грамате признања уручене су: Предрагу Чокићу (Ковачевац), Љубомиру Маринковићу (Бождаревац), Зорану Новаковићу (Београд), Драгану Антићу (Београд), Боровоју Петровићу (Бождаревац), Драгославу Николићу (Гунцате), Ратку Ђорђевићу (Гунцате), Радославу Ђорђевићу (Гунцате), Милени Вукмировић (Гунцате), Боровоју Радосављевићу (Бождаревац), Војиславу Ивановићу (Баћевац) и Мирославу и Радету Иванковићу (Бождаревац).

Н.Ј.

ЕПИСКОП САВА СА АРХИЈЕРЕЈСКИМ НАМЕСНИЦИМА ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ У ОБРЕЖУ

Пракса је да се у току године, најмање два пута, епископ Сава састане са архијерејским намесницима Шумадијске епархије. Ови састанци су радне садржине са утврђеним дневним редом актуелне природе. Састанци се увек одржавају у другом месту – односно намесништву.

Ове године, 30. септембра, епископ Сава је одржао састанак са намесницима у Обрежу код Варварина, архијерејско намесништво темнићко. Састанак је отпочео молитвом у 9 сати у службеним просторијама новоподигнутог црквеног дома цркве у Обрежу.

Дневни ред састанка:

1. Канонске посете Епископа у 1997. г.
2. Веронаука;
3. Епархијске обевезе;
4. Прослава 50–годишњице Епархије 1997. г.
5. Свеће;
6. Прослава 2.000–годишњице хришћанства;
7. Отварање ризнице Епархије шумадијске;
8. Инвалидско–пензионо осигурање свештеника,
9. Нова издања – књиге и др.
10. Обнова манастира Кастаљана на Космају;
11. Разно.

Све теме су исцрпно обрађене и донете одлуке које су битне за живот Цркве на овом терену. Изнети су и проблеми са којима се свештенство суочава. Поред тешкоћа у којима се и народ и Црква налази – присутни су и видни резултати који охрабрују.

Овај радни састанак Архијереја са намесницима завршен је око 13 сати.

Намесник темнићки протојереј Љубисав Ковачевић, са својим свештенством, као и надлежним парохом обрешким о. Слободаном Станојевићем, приредили су белу трпезу у новоподигнутој црквеној сали цркве у Обрежу.

После ручка, на предлог надлежног намесника, Преосвећени епископ Сава и сви намесници обишли су неколико храмова у овом намесништву, од којих су неки недавно освећени, а неки још у изградњи. Учесници састанка посетили су цркву у Парцанима (озидана и покривена бакром; остаје уређење унутрашњости), цркву у Катуну (у изградњи), цркву на варваринском гробљу (освећена), цркву у Избеници (иконостас у дуборезу), цркву у Суваји (освећена), цркву у Орашју (задужбину краља Драгутина).

Још једна летња школа духовне музике из циклуса
„Корнелију у спомен” у Шумадијској епархији, у Аранђеловцу

ВИШЕ ОД ЦРКВЕНОГ ПОЈАЊА

После два лета у Тополи, последње седмице јула 1996. године, учесници духовних свечаности „Корнелију у спомен” прихваћени су и у Аранђеловцу, чиме је Шумадијска епархија још једном исказала подршку свим правим просветитељским идејама. Ком-плетну организацију боравка младих чланова црквених хорова из Београда, Новог Сада, Крагујевца, Јагодине, Новог Кнежевца, Сент Ан-дреје, Котора, Велике Крсне, Чумића преузео је успешно архијерејски намесник орашачки протонамесник Миленко Дидић, који је у томе имао помоћ јавних посленика града Аранђеловца. Овај град је био добар домаћин и због тога што су програм Школе, који је и ове године припре-мила професор др Даница Петровић, савладали и чланови месног цркве-ног хора „Растко”.

Полазници Школе свакодневно су имали по две хорске пробе. Пева-ли су на вечерњим службама у буко-вичкој цркви, на бденијима у мана-стиру Благовештење и у аранђело-вачком храму св. архангела Гаврила, на чину освећења звона Светосавс-ке цркве у Крагујевцу (Аеродром),

Литургији у задужбинској цркви св. великомученика Георгија на Оплен-цу и на архијерејској Литургији, коју је у Аранђеловцу, поводом завршетка школе служио Преосвећени епископ шумадијски др Сава.

Током трајања Школе припрем-љен је програм за вечерњи концерт православног појања, који је изве-ден, уз присуство епископа господи-на др Саве, на светог архангела Гав-рила у Сали кнежева аранђеловач-ког „Старог здања”. Хорским проба-ма руководила је диригент Тамара Петијевић, док је припремање завршног концерта помогао акаде-мик Димитрије Стефановић.

И ове године учесници Школе имали су привилегију да свакоднев-но прате предавања еминентних посленика Српске цркве, науке и културе: Преосвећеног епископа др Саве, професора др Драгана Мили-на, професора др Сретена Петко-вића, професора др Јованке Калић, академика Димитрија Стефановића, професора др Данице Петровић.

Православни из Америке, са својим пастиром о. Милошем Веси-ном, и овог лета, дружили су се са

младима који су у Аранђеловцу учили православно благољепије, али и више од тога, да смисао егзистен-ције треба тражити у хришћанској и националној традицији.

Подмладак, који је узданица наше Цркве, имао је духовну потпору у о. Николи Миловићу, парохи из Дубоне, који је и у Аранђеловцу умео да разјас-ни младалачке дилеме и радозналост.

Део учесника Школе „Корнелију у спомен” добио је привилегију и част да присуствује у Крагујевцу скупу ко-ји је исказао благодарност поводом обележавања тридесет пет година архијерејске службе Његовог Преос-вештенства епископа шумадијског Господина др Саве. Том приликом, о великом доприносу епископа Саве (Вуковића) српском народу и Цркви, говорили професор Сретен Петковић и академик Димитрије Стефановић.

Све оно што се догађало у Аранђеловцу у току седам дана за посвећене, знатно је било изнад, у духовном, васпитном и естетском по-гледу, од оног што град Аранђеловац припрема у оквиру своје, претенциоз-но рекламиране, културне понуде.

Н.Ј.

Парастос краљу Александру у гробној цркви Карађорђевића на Опленцу

СЕЋАЊЕ ПО ЉУБАВИ

И ове године, 9. октобра, у за-дужбини династије Карађорђевића на Опленцу, сабрали су се, под архи-јерејским окриљем Његовог Преос-вештенства епископа шумадијског др Саве, многи Срби, који нису забо-равили да овај народ и данас мора изражавати захвалност краљу Александру за велико духовно и државно дело. Литургији и парастосу присуствовали су принц Томислав Карађорђевић – син блажено-почившег Краља, представници удружења која негују сећања на славне дане Србије када су је водили Карађорђевићи, прваци политичких странака чија су програмска начела блиска тадашњем демократском ус-тројству земље, Тополци и њихови гости које није напустило уверење да ову земљу мора водити владалац напајан Духом Божијом. На заупоко-јеној архијерејској литургији и парас-тосу певао је хор Првог београдског певачког друштва.

Његово Преосвештенство епис-коп шумадијски др Сава на крају

службе Божије у опленачком храму, у надахнутој беседи, у славу ви-тешком и мученичком краљу, изнео је чињенице које несумњиво потврђују да многа данашња страда-ња српског народа почињу убиством краља Александра. Овог мудрог и побожног владоца упоредио је Преосвећени владика са Стефаном Немањом, јер првог помазаника на српском престолу наши средњове-ковни рукописи називају „сабирате-љем”, док је краљ Александар овенчан титулом Ујединитељ. И Не-мања и Александар изворишта за своја дела налазе у вери у Бога, а потпора су им велики архијереји Свети Сава и патријарх Варнава.

Нагласивши да је скуп на Оплен-цу поводом годишњице Краљеве по-гибије по љубави а не по дужности, епископ шумадијски је рекао да је рука подигнута 9. октобра 1934. го-дине на краља Александра и данас непријатељски испружена према српском народу. После његовог убиства, настају највеће несреће: без

мудрог монарха неки Срби пред II светски рат склапају савез са црном интернационалом, а после рата са још гором – црвеном интернациона-лом. И наступи велико зло за Србе, све је разорено, па народ не смеде спомињати своје царе и краљеве. У то време, када се овде под репре-сијом заборављало оно што је Србе одржало, благородни Руси, које су краљ Александар и патријарх Вар-нава спасавали од интернациона-листичког терора, свако јутро у ма-настиру Свете Тројице у Џорданвилу (држава Њујорк) служе им парастос.

Архијереј Шумадијске епархије је позвао народ да измоли од Бога рајско наслеђе за краља Алексан-дра, а да блаженопочивши Краљ мо-ли Господа да престану страдања српског народа.

Владика Сава узнео је молитве да Бог, по мучеништву краља Алек-сандра Карађорђевића, уједини Србе.

Н.Ј.

СВЕДОЧАНСТВО О СТАРИМ ХРАМОВИМА У РУДОВЦИМА

Професор Радослав М. Грујић у III књизи „Споменика“ Српске краљевске академије за 1914. годину, под насловом „Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације (1718–1739)“ објавио је грађу из Митрополијско–патријаршијског архива у Сремским Карловцима, која се, делом, односи на парохије данашње Шумадијске епархије у околини Београда. У акту под бројем XXIV, кога професор Грујић карактерише као „попис имовине црква и манастира са назначењем епитропа у околини Београда“ описују се размештај свештенства за Сибницу, Стојник, Лесковац, Рудовце, Тулеж и храмови у Рудовцима и Лесковцу.

У фебруару 1734. године изасланик митрополита београдско–карловачког Вићентија Јовановића наредио је да свештеник Плано(ј)е буде парох за Стојник и Сибницу, у којој има црква; да Арсенију лесковачком припадну Лесковац, где такође има црква, Борак и Ханско село; свештеник Пантелејмон, који има синђелију за Ханско село, мора да служи у Рудовцима и Тулежу.

У наставку овог документа описана је црква Светог Николе у Рудовцима и то је први помен да је у овом селу у прошлости постојао храм. Није познато ни да је црква Светог Николе постојала, евентуално, у неком оближњем селу. За поменуто богомољу наведено је: „има код села Рудовца, далеко од села пола часа, црква дрвена и поново покривена, храм Светог Николе“. Још се објашњава да је егзарх Јосиф Стојановић 1732. године тражио да се забрани богослужење због убиства у њој, но сада се предлаже да буде служећа јер мештани доказују да то убиство није почињено. Бележи се још да за Рудовце, Тулеж и Црну Међу (?) нема ближе цркве, ако рудовачка не служи, него у Сибници или Лесковцу.

Архијерејски изасланик затим даје попис доста скромне имовине рудовачке цркве, уз податке да је освећена од митрополита Мојсија Петровића и да је антиминс митрополита Вићентија Поповића. За црквеног епитропа, који ће сакупљати помоћ за цркву, постављен је Михаило Димитријевић.

У акту о визитацији Рудовцима следи податак да је у овом селу била и старија црква (још стоје постоље и део свете трапезе, познаје где су била улазна врата) и да се она налазила преко реке Пештан, супротно од села. Верници су припремили материјал, претежно од дрвета, да подижу нову цркву, али нису сви сагласни да се гради на месту разрушене, јер је преко реке и непосредно поред ње, па може бити поплављена. Додаје се да је ово место ипак далеко од сеоских кућа.

Иzasланик митрополита Вићентија Јовановића пресекао је ове несугласице, наредивши да се храм има градити „на сред села, на неком брешку, на приличном месту“.

Детаљније прегледање богате грађе о Србији за време аустријске окупације у првој половини XVIII можда може показати где су и када постојале две или три цркве у Рудовцима, односно да их је и на подручју данашње Шумадијске епархије било много више него што данас знамо.

Н.Ј.

МОЛИТВА ВЕРУЈУЋЕ МАЈКЕ МИЛОСТИВОМ ГОСПОДУ ЗА СВЕСНО ПОГУБЉЕНА ИЛИ УМРЛА ЧЕДА У УТРОБИ ЊЕНОЈ

Помени, Човекољупче, Господе,
душе престављених слугу Својих – младенаца који у утроби
православних мајки умреше
или услед нехотичног поступка, или при тешкоме порођају,
или свесно погубљени,
и који зато не примише свето Крштење.
Крсти их Господе,
у мору Милосрђа Свога
и спаси неизрецивом Благодаћу својом,
а мени грешној, која починих убиство младенца у утроби својој,
опрости и не лиши ме Своје милости!
Боже, милостив буди мени грешној,
Господе, помилуј чедо моја, која умреше у утроби мојој,
ради вере и суза мојих, по МИЛОСТИ СВОЈОЈ!

ВЛАДИКА КОЈИМ БИ СЕ МОГЛИ ДИЧИТИ И НАЈКУЛТУРНИЈИ НАРОДИ

УВОД

У бурној историји српског народа на прелазу из деветнаестог у двадесети век свеопшти духовни пијемнот била је, као и вековима раније, Црква. И онда када је сурова стварност нагонила на бездан очаја и када се чинило да је сваки покушај васпостављања доброг немогућ, промислом Божијим долазило би до стварања оних сила и моћи који су, Његовим благословом, чинили чуда. Те силе и моћи су разнолике и њихово описивање не би стало „ни у сами свет“. Једна од сила је и сам архијерејски састав и то у свим деловима разједињене Српске цркве. Тамо где је Црква била нарочито угрожена Бог је послао неке од највећих личности које овај народ памти. Ситуација је нарочито била несносна на подручју тадашње Аустро-Угарске монархије где је проста егзистенција понекад била немогућа. У галерији ликова који неретко светле светлом Тавора и у најсветијој тишини праве величанствени мост рушећи димензије простора и времена – тих подсетника наше несавршености, и тако повезују епохе Немањића, Штиљановића, Карађорђа и Милоша, одлажења и долажења, са временом нашим, светли лик у књигама мало помињаног, али у народном сећању живог

– Илариона Зеремског, епископа горњокарловачког. Владика Иларион је својим плодним радом допринео стабилности прилика и то на различитим пољима. Почев од рада на пољу просвете у карловачкој богословији и то у области Новог завета, проучавању историје Српске цркве, активног учествовања у парници коју је против наше водила Румунска црква почетком овог века као и активног учествовања у раду етнографско-историјске секције на Конференцији мира у Паризу 1919, па преко рада на изради Статута за управу и контролу манастира, рада у Великом Духовном Суду чији је био и председник, све до епископске службе, Иларион Зеремски је својим делом оставио дубок траг у сећању Срба, али и других народа. Оно што је најважније својим животом и делом пројављивао је и самог Господа, трудећи се да, што је више могуће, следи свог „миљеника“ – апостола Павла. Овакав плоносан живот имао је и другу страну медаље. Искрпљеност је сваки даном бивала све већа да би на крају проузроковала изненадну и прерану смрт у земљу његовог доприноса Цркви.

ПРВИ ДЕО од 1865. до 1913.

Бројна фамилија Зеремских у Турији у Бачкој је крајем фебруара 1865. постала богатија за још једно дете. Теодор и Јелена Зеремски су 27. фебруара 1865. добили сина који је на крштењу добио име Владимир. Млади Владимир је након положене матуре 1885. у српској гимназији у Новом Саду почео да студира право на будимпештанском универзитету, али је већ следеће године исте напустио и отишао, под благословом митрополита-патријарха Германа (Анђелића), у Москву на Духовну академију. Као питомац Духовне академије показује велики таленат при приступу богословским наукама тако да је од стране савета Академије био удостојен позива да остане на њој¹. Кандидатска дисертација му је била „Обзорение хронолической данной евангелской истории“ (Преглед хронолошких података јеванђелске историје) која је оцењена највишом оценом пет плус (5+) и која је по предлогу рецензента уопштена и призната као магистарска дисертација 1890. године². Од 01. октобра 1891. године по одлуци Наставничког већа богословије у Сремским Карловцима у колегијум исте примљени су Јован Вучковић и Владимир Зеремски³. Владимир Зеремски је постављен да предаје Нови завет што он са успехом ради. Осим рада у области новозаветне проблематике млади професор Зеремски ради и на другим стварима. Као врло ученом човеку поверавана му је рецензија нацрта статута училишта⁴ а у одсуству професора који су предавали руски језик⁵ и педагогију⁶ са успехом их мења. Након две године рада 14/27. октобра 1893, на

свету Параскеву, у манастиру Ковиљ прима монашки постриг и као монах добија име Иларион; 26. октобра односно 07. новембра исте године на архијерејској литургији у Саборној цркви у Сремским Карловцима рукоположен је у чин јерођакона, а дан потом у чин јеромонаха. Чин монашења и рукоположења извршио је епископ пакрачки МIRON (Николић)⁷. И након рукоположења, сад већ јеромонах, Иларион наставља са службом у богословији. Како је његов углед као врло радног и поштенног монаха растао патријарх Георгије у договору са Преосвештеним Господином Германом, епископом бачким који је био надлежни епископ јеромонаха Илариона, на дан светог Антонија 1895. године даје „благослов и дозволу, да уместо црног појаса црвени, а уместо чојане камилавке од црне кадифе, као знак црквеног одличја, носити можете“⁸. До додељивања достојанства синђела оцу Илариону од Патријарха дошло је 5. децембра 1898. године. Том приликом новоименовани синђел Иларион је уврштен у статус придворног монаштва, с тим да се „и на даље оставља у поседаној професорској служби“⁹. Годину дана касније, а шест година од рукоположења за ђакона, 26. октобра 1899. произведен је за протосинђела¹⁰.

Патријарх Георгије је желео да срж вечито зелене лозе православља – монаштво – обнови поновним отварањем монашке школе која је у периоду од 13. децембра 1893. па до краја 1898. радила у манастиру Хопово. Снага духовне обнове је лежала, као и увек, у, за подвиге увек спремног, монаштву чија је јачина лежала баш у духовној

спремности која је почивала на познавању вишемиленијумске заоставштине Цркве Господње. У том смислу обнова монашке школе је била неопходна. Средиште те школе је требало да буде поново у манастиру Хопово, а за управника те школе одабрана је личност у коју је дотични архијереј имао највише поверења – протосинђел Иларион. Он је био приврженик строго канонског поретка у црквеном животу у стању да и живот жртвује за одбрану слободе Цркве и њезиних права. То је био узан, али свети пут којим је ходио и никакви лични ни остали разлози га нису могли одатле отерати. Својом одлуком од 12/25. августа 1900. протосинђелу и професору богословије Илариону Зеремском додељено је једногодишње управљање манастиром Хоповом с тим да задржи катедру уз пола плате¹¹. Након годину дана 03/16. јула 1901. митрополит–патријарх тражи од протосинђела Илариона да се изјасни шта жели да задржи – место настојатељства манастира или професорску службу¹². На овај упит одговара Иларион 24 јула/08. августа исте године. По запажању протосинђела Илариона слаби су изгледи да ће се монашка школа „у што скоријем времену поново отворити, те би према томе и мисија потписаног била завршена” и сходно томе, имајући у виду и жељу за радом у просвети, он моли митрополита–патријарха да га разреши од управе манастиром и врати на дужност професора Светог писма Новог завета „у српском православном богословском училишту”¹³. На ову молбу протосинђела Илариона митрополит–патријарх Георгије одговара поновним постављењем именованог на дужност професора у богословији у Сремским Карловцима¹⁴. Једногодишње одсуство са професорске катедре није нимало штетило већ напротив. Стваралачки благослов који се код Илариона огледао у бављењу просветом, послом Господњим, добио је и нове хоризонте јер је потоњи владика време проведено у Хопову искористио за продубљивање својих знања. Поред рада у богословији на погодном тлу, какви су били Сремски Карловци за време митрополита–патријарха Георгија, стваралачка снага протосинђела Илариона донела је благословене плодове. Митрополит–патријарх Георгије је у историји познат и по томе што је био иницијатор и покровитељ многих часописа који су били верско–животног карактера и имајући то у виду не чуди што је баш у Карловцима дошло до покретања једног богословског часописа чија се оригиналност садржаја и неவிђена лакоћа саопштавања истина из области новозаветне, патристичке, историјске, црквеноправне, етнографске, општеобразовне тематике могу поредити са најбољим часописима те тематике написаних икада и код нас и у свету. Био је то „Богословски гласник”, лист који је обележио изузетно плодно доба и профан рад у Винограду Господњем. Лист су покренули професори богословије, а главни иницијатор, тело и душа, часописа био је Иларион Зеремски. На састанку професора карловачке богословије одржаном 02.12.1901. одлучено је да се покрене Богословски гласник „коме ће бити задатак, да обрађује научно те и објективно поједина богословска питања, да у научном облику износи учење наше свете Цркве, те у првом реду храни наше свештенство чистом духовном храном, да му пружа средства и начине, како, да што достојније обавља своје свештеничко–пастирске дужности”¹⁵. Бескомпромисна оригиналност, ослобођена од фразерског преживљавања стереотипа и прештампавања већ објављеног, учинила је убрзо „Богословски гласник” цењеним и у пастирском раду неопходним.

Успеси Илариона Зеремског нису остали незапажени. У Сремским Карловцима, у патријаршиској резиденцији 19. јануара/01. фебруара 1904, у циљу успешнијег живота Цркве и подизања степена торжествености кли-

ра како би он служио на образ усавршавања верних, митрополит–патријарх Георгије уз помоћ епископа вршачког Гаврила и будимског Лукијана именује протосинђела Илариона за архимандрита манастира Бођани¹⁶. Како је надлежни епископ, од сада архимандрита, Илариона био епископ бачки Митрофан њему 13/26. фебруара исте године патријарх Георгије шаље допис у којем га извештава о одлуци да се дотадашњи протосинђел уздигне на степен архимандрита, а уједно помиње одлуку Светог архијерејског синода од 29. новембра/12. децембра 1903. године „да професори богословије свештеномонашкога реда могу бити постављени на разне степене до увођења архимандритства, а да не морају бити у исто доба и настојатељи манастира” што је од значаја у конкретном случају, јер је сходно томе Иларион могао бити архимандрит, а да при том остане на положају на којем је и био¹⁷. На Литургији, коју је у храму Света Три Јерарха у Новом Саду служио владика бачки Митрофан, 24. фебруара/08. марта 1904. године, протосинђел Иларион Зеремски је „чино и правилно на степен архимандрита” рукопроизведен¹⁸. Своју пуну афирмацију као историчар Српске цркве, новопроизведени архимандрит, ће доживети већ следеће године када ће по налогу митрополита–патријарха Георгија радити на истраживању историјског материјала ради позитивног исхода парнице коју је повела Румунска црква за добијање наших манастира у Банату (Бездин, Сен Ђурађ, Месић и Војловица¹⁹). Рад базиран на архивалној манастирској грађи, која је тада као углавном и сада била доста несређена²⁰, почиње 1905, а, како је времена за потпуну преданост овоме због обавеза у богословији било мало, од 1907. године га обавља ослобођен од дужности професора у богословији и уредника Богословског гласника²¹. Резултат његовог рада је појава монографије „Српски манастири у Банату, њихов постанак, прошлост и одношај према Румунима”, у јесен 1907²². Ово дело је плод исцрпног и веома педантног рада у архивама и то не само манастирским већ и бечким и пештанским²³ и представља изузетно важну монографију чије је познавање неопходно за иоле озбиљније проучавање овог проблема. Имајући увид у документа која су се тичала прошлости српског живља у Карловачкој митрополитији прикупио је доста података везаних за историју народа и Цркве. Како је од 01.01.1910. био поново на допусту као професор богословије, осим рада по архивима, вршио је дужност настојатеља манастира Раковца, дворског архимандрита и патријаршијског скевофилакса²⁴.

Време непосредно пред долазак кнеза овог света – Првог светског рата је време хипокризије свих постулата човечности када је било тешко радити било шта и било где, а нарочито у Винограду Господњем. Усквитлале страсти међу српским живљем у Карловачкој митрополитији изискивале су велику снагу митрополита–патријарха Лукијана. У циљу што бољег рада на корист Бога и народа патријарх Лукијан предлаже на седници одржаној 26.11./06.12.1911. да се архимандриту Илариону укаже поверење и уздигне на степен архијереја што је и учињено истог дана те је изабран за викарног епископа архидијецезе²⁵. Сређена ситуација у организацији црквеног живота никада није ишла у корист власти у Бечу тако да су, као и безброј пута до тада, одуговлачиле са указом о наименовању. Готово годину дана је чекана потврда из Беча да се избор може спровести у дело. Потврда је стигла 05/18.11.1912, а хиротонија је обављена 18/31.12. исте године. Литургију је у саборном храму Светог Оца Николаја служи Његова Светост Патријарх Лукијан уз саслужење епископа темишварског Г. Георгија и епископа будимског Г. Георгија са многим свештенством међу којима су биле скоро све дојучерашње колеге–професо-

ри богословије. Лучоноша на тешком путу православља новоизабраном владици Илариону је још од детињства био Свети апостол Павле. Дух овог Спаситељевог ученика провејава и у приступној беседи²⁶. Непретенциозно и скромно нови владика исповеда да се о „епископски сан“ није отимао јер је код њега ваздан на уму била сва одговорност и светост Спаситељевог аманета. Као новозаветник у његовом је срцу био узор рада на Њиви Господњој – богомудри Павле „на чијем богатом извору може да нађе духовнога напитка сваки когод је жедан спасења својега“.

Обраћајући се браћи који су га као тело Христово изабрали, он од свих издваја Његову Светост Лукијана за кога су „речи благодарења слабе, а да могу њима исказати оно што осећам“. Већ са солидним животним искуством владика Иларион види у личности патријарха Лукијана оног који као Пастир добри иде увек испред и са својом паством, а никако иза, те је сасвим јасно зашто је указано поверење изазвало буру захвалности. Осећало се тих година да ће олуја покушати да растера стадо. Да би оно остало у животу био је потребан добар пастир, а такав је по мишљењу Његове Светости био Иларион.

Његова Светост патријарх Лукијан је у тим смутним временима пред Први светски рат наишао на поуздану помоћ и корисног саветника у личности сада већ владике Илариона и протојереја Јована Вучковића, ректора богословије у Сремским Карловцима²⁷. Да је из личности владике Илариона извирала благодат Божија сведочио је сам народ, који је на богослужењима које је овај архијереј служио проналазио мир и спокој. На самом почетку архипастирске службе владике Илариона показало се оно што чини бит православља – узајамна присност и поштовање између архијереја и поверене му пастве, утемељено на љубави проистекле из слободе духа. Овакав однос владике и народа обележиће све дане архијерејства, све до представљења 1931. године. Какав је утисак новоизабрани владика остављао на вернике сведочи и низ извештаја по разним богословским и верско-поучним часописима²⁸.

Непуних годину дана по хиротонији владике Илариона брод Српске цркве остао је без кормилара. Од тренутка када је дошао на патријарашки престо блаженопочившег патријарха Лукијана мучио је готово нерешив проблем везан за одредбе Школског закона (тзв. Апоњијев закон) из 1907. године којим је задан тежак ударац верско-националном идентитету немађарског православног живља Јужне Угарске. Конкретно био је то отворени почетак мађаризације Срба. По одредбама из 1907. свршени ученици основне школе су били обавезни да се у потпуности изражавају на мађарском језику било у усменој или писменој форми, а по одредбама из 1913. ова обавеза се односила и на млађе узрасте. Њена формулација је гласила: „... деца после свршеног четвртог разреда морају потпуно моћи писати и говорити мађарски“²⁹. Поред овога додатне немире унела је и Царска наредба од 11.07.1912. којом је суспендовано низ бенефиција које су, мада више само номинално, јемчиле каква таква права српског национа. Царска наредба заједно са Апоњијевим законом означавала је на неки начин смртну пресуду свему оном што није мађарско и што се не клања „Христовом заменику“. У току ове апокалиптичне еуфорије зла и мржње дошло је до, у историји хришћанске, а поготову православне екумене непознатог случаја, ђавоиманог убиства једног архијереја. Истина је, да, од тренутка Крсне смрти Спаситеља па наовамо нечастиви покушава оно што му није успело ни онда када је сам похулио – да победи Бога. Након преживљавања свих искушења ми-

нулих векова у виду борби са разним јересима и богоборцима свих боја и стремљења, православни род наш као да је заборавио речи самога Бога „да слуга није већи од свога господара“ (Јн 15,20). Зато нам је тешко пала смрт Његове Светости Лукијана. Када је олуја светског рата почињала ми смо били уплашена јагњад која су тражила свог пастира. Наговештај овог злочина се десио када је у јулу 1913, у Карлсбаду, архимандриту Георгију Видицком (настојатељу ман. Ковиља) било сугерисано од стране мађарског грофа-министра шта би могло да се деси уколико се патријарх Лукијан добровољно не повуче³⁰. Непуних месец дана по овом догађају патријарх је допутовао у Јоакимову бању, поред Карлсбада, ради лечења, а одатле је продужио на двонедељни боравак у Бад Гастајн. У понедељак увече, 01. септембра, патријарх Лукијан је нестао. Непосредно по пријему телеграма, 03. септембра, којим се двор у Карловцима обавештава да је Његова Светост нестао, у Сремским Карловцима је извршена организација рада архијерејског Синода како би се последице новонастале ситуације што више ублажиле.

Владика Илариона је ова вест затекла у манастиру Шишатовца, одакле се враћа натраг у Карловце 04. септембра³¹. Као викарни епископ Преосвештени Иларион је помагао обојици администратора Митрополије³². Од тренутка нестанка па до проналажења тела, у народу се навелико говорило да је Његову Светост задесила судбина Спаситеља. Приче о мистериозном састанку³³ непосредно пред нестанак и психичком стању патријарха Лукијана (који је био благе нарави и голубија срца³⁴) још више су узбуњивале народ. Окамењено и у великој мери уништено тело двадесетог и последњег поглавара Митрополије пронађено је крајем октобра. Владика Иларион је дочекао земне остатке патријарха у петак 31.10. у 09.45 сати ујутру³⁵.

Смрћу патријарха Лукијана завршава се и једна велика партија у историји Српске цркве и српског народа. Године у којима се развијао Владимир, а потом Иларион Зеремски, обележили су низ догађаја и личности. То је време коначног ослобађања земље матице – Србије и време њеног потпуног признања што је остављало до тада невиђен утисак на Србе ван Србије. Из страха да се романтичарски занос Срба-устаника са почетка 19. века не ревитализује и проклија у монархији на умору, Аустро-Угарској, притисак на све што не одговара властима бивао је све већи. Паралелно с националном идентификацијом у српском се национу рађа и оно што нас је безброј пута стајало главе, а то је неслога и елементарно неразумеваше. Међутим, на духовном плану је ипак била знатно мирнија ситуација и поред неприлика после осамостаљивања Румунске цркве. Нарочито се морају имати на уму две личности које су стајале на кормилу Цркве – патријарси Георгије и Лукијан. Особито је патријарх Георгије заслужан за многа дела учињена на славу и ползу Богу и људима. Захваљујући првенствено њему живот Цркве је добио на квалитету и интезитету. Старајући се за црквену просвету патријарх Георгије је стао у ред оних архијереја који су од Светог Саве на овамо живот давали не би ли како испунили аманет који је Спаситељ оставио апостолима. Под његовим покровитељством дошло је и до благословеног узрастања Владимира у Илариона. Патријарх Лукијан је, видећи вредности архимандрита Илариона, само следио патријарха Георгија када га је предложио за епископа. Године које ће доћи показале да су и један и други били у праву.

ДРУГИ ДЕО од 1914. до 1920.

Тежина крста који је наша Црква понела постала је још већа када се 06.03.1914, у 52. години живота, упокојио у Господу владика горњокарловачки и администратор Митрополије Михаило (Грујић). Епархија којом је он управљао је по географском положају била опкољена са свих страна католичким, хрватским становништвом, па се у повечерје рата са правом ишчекивала голгота и свеколике патње некоатоличког односно српског живља. Како је блаженопочивши архијереј одржавао везе са властима у Бечу, Загребу и Пешти³⁶ паства је могла бити колико-толико спокојна, али његовом смрћу се све променило. Егзистенцијални страх је почео да се увлачи у Епархију тако да је једино вољом Божијом могло да дође до ублажавања напетости. По Промислу за надзорника обудовеле епархије постављен је викарни епископ архијерејске Карловачке Иларион Зеремски. Како је властима одговарао вакуум настао смрћу патријарха Лукијана и владике Михаила то је сасвим разумљиво што је од њих добијен пристанак да се постави администратор обудовеле епархије, али не и стални владика. Власт је рачунала да ће уз помоћ лоше организоване Цркве лакше држати народ у покорности. Владика Иларион је по доласку у Плашки почео са решавањем текућих проблема којим је обилавала ова, једна од најсиромашнијих епархија у Митрополији.

Убрзо по доласку владике Илариона, у Сарајеву се десило убиство надвојводе Франца Фердинанда и његове жене Софије што ће имплицирати готово моменталну хајку на све што је српско, а када је месец дана после атентата дошло до објаве рата сви виђенији Срби били су затварани и излагани највећим понижењима. Како је Црква од вајкада сметала, то је сасвим логично што су баш свештенослужитељи као њени експоненти претрпели највећа страдања у првим данима рата. По одлуци власти за таоце су узети и позатварани свештеници од Земуна до Зрмање. Њих четрдесетчетворо је похапшено и интернирано у манастир Гомирје у Горњокарловачкој епархији³⁷ који се налази на ободу ове епархије. Како је овај манастир био ван домета ратних операција то није постојала могућност да затворене свештенике ослободи српска војска. Самим тим што су власти у овом случају биле „спокојне“ услови живота у овом манастиру, који је један од најстаријих манастира овог краја, али такође и један од најсиромашнијих, били су јако тешки. Интернирани свештеници су морали да станују у влажним и тамним просторијама које су иначе коришћење као живинарник и остава за дрва, жито и друго. Интернирцима (међу којима су, поред свештеника, били монаси и један свршени богослов³⁸) је даван хлеб од поквареног румунског кукуруза. Поред затвореника у манастиру је било и шеснаест жандарма и исто толико војника који су чинили војни део логора. Затвореник се није могао кретати куд је хтео, а писма која су му долазила и која је писао су пролазила кроз оштру цензуру коју је обављао за тај посао посебно одабран жандарм. О понашању интернираца власт је обавештавао владин повереник који је био специјално постављен у гомирску општину. Владика Иларион је био забринут за судбину заточеника, па је он више био са њима у Гомирју него у Плашком. Срж његове бриге је било питање како олакшати паћеницима муке. Руковођен пре свега еванђелским идеалом („... у тамници бејаш и дођосте к мени“ Мт. 25, 36), који је као дугогодишњи професор Новог завета јако добро знао, Владика се бринуо пре свега за прехрану интернираца и њихове нејачи код куће³⁹. Он је стојећи подносио све увреде и понижења код власти у Огулину и Загребу. Својом упорношћу је успео да издејствује да неколицина заточеника

буде пуштана месечно. Безброј пута ризикујући сопствени живот владика Иларион је својим делима олакшавао патње и уливао веру у Промисао Божији и коначно васпостављање слободе. Епископ Иларион је администрирао Епархијом горњокарловачком до 31. маја 1919, када је ту дужност преузео прота Никола Ерцеговац, свештеник из Глине, а потом архимандрит Анатолије (Јанковић)⁴⁰, да би након њега дужност администратора обављао поново прота Никола и то све до коначног избора Преосвећеног Илариона Зеремског за епископа горњокарловачког.

По завршетку рата владика Иларион је био позван да узме учешћа у раду етнографско-историјске секције заједно са протом Стеваном Михалцићем. По свему судећи позив је упућен на иницијативу Јована Цвијића, председника ове секције⁴¹. Овде је неопходно истаћи да улога Његовог Преосвештенства није била толико маргинална како је то приказао проф. др. Андреј Митровић у својим делима „Југославија на Конференцији мира 1919–1920“ (Београд, 1969) и „Разграничење Југославије са Мађарском и Румунијом“ (Нови Сад, 1975). У првој књизи проф. Митровић на страни 23 наводи: „Два преостала Војвођана у Етнографско-историјској секцији били су Барањци владика Иларион Зеремски и прота Стеван Михалцић. Улога ове двојице у одређивању политике није била велика; они су само унеколико били корисни непосредни познаваоци прилика, људи који су могли дати које допунско обавештење, пружити неки допунски податак, али нису били утицајне личности. Највише су били ту да би се на њих показало као на живе аргументе југословенских права, а тиме и као на представнике самог становништва.“ Могу се донекле сложити само са последњом констатацијом јер су поменути свештенослужитељи заиста и били представници свога народа. Није истина да је владика Иларион Барањац, јер је родом из Турије у Бачкој, па је према томе Бачванин. Такође, тешко је схватити да су обојица били без утицаја на рад ове секције ако се зна да су се током више година бавили етнографско-историјским питањем српског национала на простору некадашње Јужне Угарске те да су у поменутој секцији једини научници који долазе са лица места, па су с тога били најкомпетентнији да дају своје мишљење о проблемима везаним за разграничење са Румунијом и Мађарском. Владика Иларион је, захваљујући свом раду на архивалној грађи и објављивањем статистичких прегледа у Богословском гласнику и другим часописима, био од велике помоћи секцији приликом диференцирања наступа на заједничким седницама са румунском делегацијом.

Ова секција се бавила територијалним питањима која су била од пресудног значаја за новоформирану Краљевину СХС. Секција је формирана средином јануара 1919, и по замисли њеног председника, Јована Цвијића, суштина њеног рада је требало да буде у комплетирању статистичких података и изради етнографских карата како би се научно аргументовали ставови југословенске делегације при утврђивању фактичког стања⁴². Сачињавали су је историчари, етнолог и географи. Владика Иларион је у раду ове секције учествовао од 08.01. до 05.05.1919.⁴³ Овде је неопходно напоменути да ни први ни други датум нису поуздани. Први датум највероватније представља дан када је Владика позван да узме учешћа у раду ове секције јер је иста почела да ради тек половином месеца. Што се тиче разрешења дужности, проф. др. Андреј Митровић наводи на једном месту да су Владика и прота Стеван завршили са радом у априлу, а да су Париз напустили половином маја⁴⁴, док на другом месту наводи да су владика Иларион и прота Стеван упутили,

19.05.1919, представке Клемансоу, Вилсону, Лојду Џоу, тражећи Барању⁴⁵, што може да значи да су они и после априла били у секцији. Заједно са Цвијићем, Радонићем, Станојевићем, владика Иларион је издао публикацију *La question du Banat, de la Batcha et de la Baranja*. Осим поменутог у оквиру овог, по важности другог тела мировне конференције, објављени су и прилози владике Илариона – „Бројно кретање српског народа у Војводини од 1848. до 1880” и „Попис народа у Митрополији карловачкој 1769”. По повратку из Париза владика Иларион је као члан Средишњег архијерејског сабора радио на васпостављању Патријаршије. Свечаним проглашењем уједињења Српске православне цркве 12.09.1920, на дан свих српских светитеља, у саборској дворани Патријаршије у Сремским Карловцима, створени су услови за нормални развитак Цркве. То је пре био акт успостављања континуитета постојања Патријаршије која је, по много чему, на чудноват начин укинута 1766, него новина у развоју наше помесне Цркве. Сређивање организационе ситуације поговорило је раду на нормализацији и побољшању боготраживог живљења.

С тим у вези почетком 1920. се јавља идеја о формирању Богословског факултета при Универзитету у Београду који би оформио кадар способан за сучељавање и решавање проблема свих врста. Ваља нагласити да је богословија у Сремским Карловцима имала статус Духовне академије, као и одговарајући научни кадар, тако да велико интересовање побуђује неразумевање власти новостворене државе за покушаје да богословија у Сремским Карловцима добије и званичну потврду и ранг факултета. Један од разлога формирања потпуно новог факултета треба гледати и у тенденцији да се центри бивших аутономних митрополија укину: као такви и да гравитирају ка Београду који је постао седиште српског патријарха. Међутим и да се овај разлог прихвати као објашњење поступака Државе у конкретном случају, сасвим је нејасно потпуно игнорисање професора богословије приликом конституисања новог факултета.

По члану 39 Закона о Универзитету тадашње државе за редован рад факултета било је потребно најмање три редовна професора, а да би неко био професор Универзитета морао је да поред научног степена доктор наука има и објективну потврду свог звања, тј. да за собом има низ научних радова у којим би се показало његово знање (чл. 16 истог закона)⁴⁶. Како је у то време још увек било научних радника који су свој научни степен стекли пре 1905. (када је формиран Универзитет), у истом закону по члану 17 били су обухваћени професори Велике школе или лица која су исту завршила пре 27.02.1905.⁴⁷ Овакав штрап закон је а priori одбацивао све научне раднике који су образовање стицали ван Краљевине Србије. На конкурс се јавља 18 кандидата од којих су конкурс прошла само двојица – прота Стеван Димитријевић, ректор Богословско-учитељске школе у Призрену, и Александар Доборколонски, редовни професор Одеског Универзитета у Петрограду⁴⁸. Духовне академије у Русији, као и богословски факултети у Буковини и Атини, где су се наши богослови образовали, нису се подударали са одредбама Закона о Универзитету Краљевине СХС. У свом обраћању Универзитетском Савету 19.05.1920.

Чедомир Митровић, Александар Белић и Н.М. Лучић предлажу да се за професоре новооснованог Богословског факултета поставе професори Универзитета који су испуњавали услове⁴⁹.

Владика Иларион нудећи своју помоћ, 27.05.1920, конкурише на место професора факултета⁵⁰. У свом обраћању Универзитетском Савету, 30.06.1920, Чедомир Митровић предлаже владика Илариона за место редовног професора Егзегетике и том приликом наглашава научни степен и улогу владике у спору око манастира у Војводини и рад на Конференцији мира⁵¹. Преосвештени владика Иларион је изабран за професора када факултет још није био организован тако да у архиви факултета нема никаквог спомена о постављању на место редовног професора. Приликом избора владике Илариона за професора Ректор Универзитета је у Универзитетском Савету изјавио да „преосвештени Иларион Зеремски наме­рава се посветити сав школи, и да не мисли више примати никакву епископију”⁵². Статус владике је био крајње нејасан ако се има у виду многострукост послова које је обављао у периоду јануар 1919 – март 1921.

На седници Архијерејског Синода Митрополије карловачке одржаној 20.09.1920, новоизабрани професор београдског Универзитета, владика Иларион Зеремски, разрешен је дужности архијерејског викара и том приликом му је додељен допуст на неодређено време „док се не уреди његов јерархијски положај у Цркви обзиром на нову му службу универзитетског професора”⁵³. Краљевским указом од 09.07.1920, епископ Иларион Зеремски је постављен на место редовног професора Богословског факултета на катедру за Свето писмо Новог завета⁵⁴. Као дан ступања на дужност се може узети 06.09.1920, када су професори Богословског факултета позвани у Ректорат где су, у присуству Ректора, одржали прву седницу⁵⁵. Међутим, владика Иларион никада није одржао ни једно предавање нити је био на осталим професорским седницама. Разлог томе лежи у размишљању владике чему да се посвети – просвети или архипастирству. Ово двоумљење има основе у крајње мутном и надасве нејасном одласку владике Илариона са места администратора поверене му епархије. Ситуација и положај у којем се нашао по завршетку Првог светског рата били су крајње конфузни. Десило се наима да је после 20.09.1920, био владика без епархије тј. без икаквог звања. Парадоксално, човек, који се између осталог целог свог живота бавио канонима и црквеним правилима, се нашао у канонски незамисливом положају. Осим тога, запањујуће је и његово „учествовање” око избора Патријарха, тако да је, имајући ово у виду, била разумљива његова жеља да се посвети просветном раду. Његов статус је коначно решен 18.11.1920, када је на седници Светог архијерејског сабора Српске Патријаршије једногласно изабран за епископа Горњокарловачке епархије⁵⁶. У својој приступној беседи приликом интронизације у Плашком, 17.04.1921, он помиње „неку силу” која је условила његов одлазак⁵⁷.

Ваља поменути да је кратко време од 1920, па до избора за владика у Плашком, Преосвештени Иларион био и власник Гласника Православне цркве у Краљевини СХС.

ТРЕЋИ ДЕО од 1921. до 1931.

Историја наше Цркве у периоду између два светска рата је пуна контроверзи. Оне су настајале непосредно по ослобођењу крајем 1918, кулминацију доживеле приликом трагичног збивања везаних за једну од највећих мистерија овековне српске историје – смрт патријарха Варнаве 1937, и трајале све до 06.04.1941. Пратећи ис-

торијски пут Цркве, као Божијег, али и човечанског тела свако може видети путеве и раскршћа народа који то тело чини.

Дописом број 109 од 18.11.1920, патријарх Димитрије обавештава Министра вера да је владика Иларион изабран за Горњокарловачку епархију и том приликом му се

обраћа са молбом за „даљи надлежни поступак, да се Краљевским Указом изабрани и постави за епископа поменуте епархије“⁵⁸. Овај избор је условио питање шта да се ради са професорском функцијом владике Илариона. По пријему дописа, 07.12, Министар вера се обраћа Ректору Универзитета са питањем „Да ли је Универзитету угодно дизати тек изабраног професора са теолошког факултета који се тако тешко саставио?“⁵⁹. Ректор му, 20.12, одговара наводећи следеће: „По мишљењу Декана Богословског факултета, било би доиста незгодно кренути са тога факултета тек изабраног професора Преосвећеног Илариона Зеремског, и ако би у најбољем случају било могуће наћи му заменика“⁶⁰. Овде морам поново да напоменем игнорисање научног кадра из Сремских Карловаца као на пример Бранислава Поволнија или Димитрија Стефановића (који је наследио Владика у богословији) када су конкурисали за места на новоотвореном факултету. Највероватније да је ово главни разлог делимичном одуговлачењу издавања Указа о постављењу за епископа Горњокарловачке епархије Преосвећеног Илариона.

Но, на крају Принц Наследник Престола, Александар је потписао дотични указ 05.03.1921. године⁶¹. Тако је јерархијски положај владике Илариона напоскон решен. Актом Министарства вера од 10.03.1921, саопштен је Указ Њ.К. Височанства Наследника Престола Светом архијерејском синоду Српске Патријаршије. Одмах затим на седници Синода, 29.03, у Сремским Карловцима је одлучено да интронизација буде извршена 17.04.1921, у Плашки⁶².

Изасланик Светог синода био је Преосвећени Георгије (Летић), владика темишварски и администратор Митрополије карловачке заједно са јерођаконом Лонгином; Министра вера су представљали начелник поменутог Министарства Душан Николајевић и секретар истог, Душан Милојковић, у име Њ.В. Краља инсталацији је присуствовао генерал Петар Пешић, командант Савске дивизијске области, иначе пријатељ владике Илариона још од Конференције мира на којој су заједно учествовали, а у име хрватске владе Светозар Грубић, бански саветник⁶³. Специјалним возом који је кренуо у 07.55, 15.04, из Београда за Сремске Карловце⁶⁴, а потом за Плашки, стигао је владика Иларион управо пред зору, 16.04, у Јасеновац, који се налазио на улазу у Горњокарловачку епархију⁶⁵. Епископу Илариону се у Загребу придружују изасланик Њ.В. Краља, генерал Петар Пешић, и Светозар Грубић, изасланик хрватске владе⁶⁶. У Карловцу се владика задржава дужи него у Загребу. У поздравним говорима који су том приликом одржани види се јасно одушевљење и благодарење поводом доласка Његовог Преосвештенства. Душан Миљушевић, председник Црквене општине у Карловцу, изражава понос што у личности владике Илариона читава Црква добија епископа „каквим би се могли дичити и најкултурнији народи“⁶⁷. Оно што је посебно гануло не само Преосвећеног Илариона већ и све присутне је био говор девојчице Анке Вуксан, ученице прве гимназије у Огулину: „Благословен градиј во имја Господње Владика Иларион! Господ наш Исус Христос примио је поздраве од нејаке дечице и дојенчади, па дозволи и ти мени свети владико да те и ја као дијете поздравим добродошлицом. Добро нам дошао жељно очекивани владико наш. Напустио си удобан живот у красној Војводини и убавом Сријему па си као прави наследник св. апостола дошао у ову нашу сиротињу да нас тјешиш и око себе прикупљаш. Такав нам подобаше архијереј који је с малим задовољан и спреман на оскудицу. Жив нам био свети владико наш, води нас добру, сви ћемо те радо слушати. Живио!“⁶⁸. Већ поменутоу неразјашњеност око одласка владике Илариона са места мандатара индиректно помиње Милутин Вукелић, парох огулински, архијерејски намесник Плашког и дис-трикта манастира Гомирје који је по месту и служби коју

је вршио, био добро упознат са радом Владике као мандатара⁶⁹. Око четири сата поподне, 16.04, свечана ком-позиција је приспела у Плашки⁷⁰. Коначни долазак архијереја је био повод великој радости. Као што је својим храбрим радом тешио народ у рату и помагао да се суровост стварности што лакше преживи тако је и сада у миру, узроковањем оваквог славља владика Иларион помагао да се отворене ране душе што пре зацеле. Ступајући на тле Плашког Владика је понео крст који ће часно и Распетог и Васкрслог достојно носити до упокојења. Да је долазак Владике био по Божијој вољи сведочи и податак да је са њим дошла и дуго ишчекивана киша⁷¹.

По малом вечерњу владика се обратио прота Никола Ерцеговац, дотадашњи администратор Епархије. Описујући залагања владике Илариона за напаћени народ током рата наводи: „Колике ли горчине укуси Ваше Преосвештенство излажући себе и понижавајући себе само да заштитити можете оне, који су Вам Богом самим повјерени били! Колико ли горчине при том окусите Ви, јер по природној скромности својој не казивасте ником. А колико ли добра, закриља и заштите тим Вашим заузимањем осјети свештенство, то је дубоко записано у срцу оног свештенства, које је у оним страшним временима било најмилији нишан за паклено оружје аустриске хидре“⁷². Прота Никола као и прота Милутин наводи појаву неких сила-растављача након рата. Он признаје да су „за вријеме страшног свјетског рата по свијету попабирчена зла“ нашла уточишта у „унутарњим“ непријатељима и да је почео да га одласком владике Илариона спопада страх да ли ће издржати под теретом крста јер док су се проблеми множили, а „посленика у винограду Господњем“ је било све мање. У недељу, 17.04. у Ваведењском храму у Плашком извршена је интронизација. По заамвној молитви на амвон је ступио епископ темишварски др. Георгије (Летић) који је након обраћања верницима позвао начелника министарства вера господина Душана Николајевића да прочита краљевски Указ о постављењу, што је овај урадио и након тога увео Владика у трон и предао му архијерејско жезло као символ власти⁷³. У својој приступној беседи Владика прави осврт на прошле дане и оно што је тридесет година посвећености Цркви чинило његов живот. Преосвећени се нарочито задржава на односу који је имао са повереном му паством по доласку у Плашки 1914. године. Како сам каже по много чему се уверио да су га епархијани „предусрели са љубављу и поштовањем као добра деца духовнога родитеља свога“⁷⁴. На жалост, велика је истина да људе не усмерава к Богу и не спаја ништа тако добро као невоља. Толико је велика да је чак ушла у анале народног памћења у виду пословице – Без невоље нема богомоље. Из овог је јасно схватити какав је однос био између пастира и пастве. Владика исповеда како му је било за време рата и колика му је била жеља да буде достојан чина који носи цитирајући при том владикау Његоша „у добру је лако добар бити, на муци се познају јунаци“⁷⁵. Оно што су поменули протe Милутин и Никола, а што се односи на по свему судећи беспотребно повлачење владике из Горњокарловачке епархије, наводи и сам владика – „И таман, када су нас те претешке невоље биле тако шљубиле и кад су грозоте рата стале помало да буду сношљивије, кад су тмурни облаци почели по мало да се разгађују, надошла је нека сила која ми не даде да останем и надаље међу вама и ја сам за захваћеним клицама болести био принуђен, да се растанем са вама. Говорило ми се са меродавних страна, да је свештенство незадовољно и да оно живо тражи, да се ја одавде укљоним. Од првога часа нисам у то повјеровао и не вјерујем у то ни дан-дању и томе невјеровању у своје време давао сам и видљива израза и пред надлежним, а то сам изјавио и богољубазном свештенству пред одласком својим. Другом је то требало, други су разлози и интереси то

тражили⁷⁶. Утврђивање тих разлога би изашло из оквира задате ми теме, али фасцинантност изазова пружа повод настајању рада који би се специјално бавио наведеним питањем. За образац у свом раду владика узима личност владике Данила Јакшића, који је својим животом ушао у сећање нашег народа, а посебно епархиота Горњокарловачке епархије чији је владика био.

Овако је почело скоро десетогодишње служење Цркви у Плашком. Највећи проблеми са којима ће се Владика борити били су немаштина и недостатак свештеничког кадра у Епархији. Подробан опис проблема са којима се Преосвећени носио јасно се види у обраћању Министру вера 03.12.1921, када инсистира на пружању помоћи од стране државе како би се тежак egzистенцијални положај, узрокован минулим ратом и сушом што више ублажио и како би се створили услови за повећање броја свештеника⁷⁷. На жалост његове молбе власт није чула па је био упућен само на себе. Такође, имао је и проблема са слањем кандидата у богословије, јер га држава није сасвим разумела. Он шаље протест надлежном Министарству 03.09.1925, због непримања кандидата у богословију Светог Саве⁷⁸. Међутим, све ово није обесхрабрило Владика и он је наставио да смерно носи терет своје службе. Када се 02.01.1927, упокојио у Господу епископ далматинско-истријски Господин Данило, обудовелом епархијом администрира владика Иларион све до избора Господина епископа др. Максимилијана 1928. године.

Поред врло напорног архипастирског рада владика Иларион одваја време и за бављење науком, пре свега историјом Српске цркве. У Гласнику Српске патријаршије излази низ чланака који обрађују историју наше помесне Цркве од најранијих до савремених дана. Да је дуже поживео вероватно би дошло до појаве прве научно систематизоване Историје Српске православне цркве. Преосвећени Иларион је био члан Историјског друштва у Новом Саду⁷⁹. У Гласнику овог друштва је објавио неколико радова, а на заседању друштва 30.11.1929, на његов предлог отпочело се са стварањем Албума портрета митрополита и епископа Карловачке митрополије са кратком биографијом; израда овог Албума поверена је баш владици Илариону⁸⁰. На несрећу свих заинтересованих за ово дело, управо када су технички послови за едицију овог дела били завршени Владика се упокојио. Албум је поверен будућем патријарху Викентију Проданову⁸¹, али из необјашњивих разлога никада није објављен нити се зна шта је са њим било. Владика Иларион је сарађивао и са „Духовном стражом“, часописом за духовну просвету, монашки и црквени живот као и са низом просветно-научних институција прве Југославије.

Напомене

¹ ГЛАСНИК (Службени лист Српске православне патријаршије), број 1, Сремски Карловци, 1931, стр 1

² АРХИВ СРБИЈЕ (даље АС) – министарство просвете – УБ–Ф2–23/1920.

³ Никола Гавриловић, КАРЛОВАЧКА БОГОСЛОВИЈА (1794–1920), Сремски Карловци, 1984, стр. 77

⁴ Исто, стр. 78

⁵ Исто, стр. 80

⁶ Исто, стр. 90

⁷ СРПСКИ СИОН, број 44, Нови Сад, 1893, стр. 705

⁸ АРХИВ САНУ У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА (даље АСАНУ)–МП–„А“–1895./22

⁹ АСАНУ–МП–„А“–1898./506

¹⁰ ГЛАСНИК (Службени лист Српске православне патријаршије), број 1, Сремски Карловци, 1931, стр 1

¹¹ АСАНУ–МП–„А“–1900./446

¹² АСАНУ–МП–„А“–1901./305

¹³ АСАНУ–МП–„А“–1901./347

¹⁴ Исто

¹⁵ БОГОСЛОВСКИ ГЛАСНИК (даље БГ), број 1, Сремски Карловци, 1902, стр. 4

¹⁶ АСАНУ–МП–„А“–1904./32

Осим своје епископске службе био је и члан Светог синода као и председник Великог Духовног суда (на последњој дужности га је затекла смрт)⁸². Крајем 1930, Владика је оболео тако да по савету доктора не одлази на заседање Сабора. Пред сам Божић 1930, чинило се да се опоравља, али дана 02.01.1931, Епархијска конзисторија горњокарловачка у Плашком обавестила је да се претходне вечери у 22.45, у 66. години, упокојио у Господу владика Иларион Зеремски од последица срчане капи⁸³.

Губитак овако кротоког горостаса се осетио свуда – у Плашком, Сремским Карловцима, Новом Саду. Заупокојена Литургија је служена у понедељак, 05.01.1931, у Световаведенском храму у Плашком. Служили су је епископ бачки др. Иринеј (Ћирић) и потоњи наследник на трону епископа горњокарловачког Г. др. Максимилијан (Хајдин)⁸⁴. Надгробно слово одржали су епископ др. Максимилијан и протојереј Ђуро Орлић, окружни прото-презвитер у Оточцу⁸⁵. Милошћу Божијом имали смо оваквог архијереја и ко зна колико би помогао да је још поживео у годинама еуфорије зла које су се десет година након његове смрти поново наднеле над наше животе. Како су за време постојања НДХ све нехрватске светиње, а нарочито српске, уништаване, ни црква у Плашком није остала поштеђена. Земни остаци владике Илариона су били изложени злочиначком узнемирењу⁸⁶.

Од онога дана када нам се Господ у телу јавио показавши нам пут, истину и живот, ми се непрестано рвемо са собом у жељи да показано достигнумо. У бурама боготражења светле личности светитеља и указују нам на једино пристаниште мира – на Спаситеља нашег и Господа Исуса Христа. Са њима, као главом тела, ми постојимо да нам ни врата паклена не могу ништа. Записи прохујалих дана пуни су прича о благословеним главама који су и поред ограничене људскости носиле крст архијерејства. Многима је тај крст био коначно исходиште овог, историјског пута, долазећи тако до Истине и Живота. Ни вишевековно хротање нечастивог да заборавом потре светлост њихову није могло да избрише живо предање Цркве. Они живе са нама. Одано чедо апостола Павла и нашег равноапостолног Саве, Иларион (Зеремски), у свему се трудио да пројави Оног у чије име је ишао овом земљом. Смерност и далековидост његовог просветног и архипастирског рада чини најчасније странице историје овог народа. Он је свим будућим архијерејима дао пример како треба надзирати поверено стадо, а нама како да ходимо на богочовечанском путу. Нека му Господ подари пребивалиште светла вечне љубави Његове. Амин.

Владан Костадиновић

¹⁷ Исто

¹⁸ АСАНУ–МП–„А“–1904./100

¹⁹ БГ, број 25, Сремски Карловци, 1914, стр. 355

²⁰ ГЛАСНИК ИСТОРИЈСКОГ ДРУШТВА У НОВОМ САДУ, књига 7, Сремски Карловци, 1934, стр. 363.

²¹ БГ, књига 22, Сремски Карловци, 1912, стр. 369

²² АС–министарство просвете–УБ–Ф2–23/1920.

²³ Исто; пошто је написао поменуто дело Иларион (Зеремски) у периоду од децембра 1907. до краја јануара 1910. борави у Будимпешти и Бечу из истог разлога као и пре. На основу прикупљеног материјала 1909. је саставио „тзв. другограницу (одговор на одговор) на мађарском језику односно први, историјски део исте“ на 313 страна.

²⁴ БГ, књига 22, Сремски Карловци, 1912, стр. 369

²⁵ Исто, стр. 368; истог дана за епископа будимског је изабран дотадашњи архимандрит Георгије Зубковић, хиротонисан 16/29.12.1912.

²⁶ БГ, књига 22, Сремски Карловци, 1912, стр. 360

²⁷ Епископ др. Сава (Вуковић), Лукијан Богдановић, последњи архиепископ карловачки, митрополит и патријарх српски, Гласник СПЦ, број 10, Београд 1963, стр. 376

²⁸ На пример–извештај посете у Буковцу (у коме су се, судећи по беседи коју је владика Иларион рекао, појавили

„лажни учитељи“ или је, пак, било актуелно њихово питање) – објављено у БГ, књига 23, Сремски Карловци, 1913, стр. 331

²⁹ Др. Рајко Веселиновић, Преглед историје Карловачке Митрополије од 1692. до 1919. године, Српска православна црква 1219–1969, Београд 1969, стр. 239; овим законом створене су реалне основе за мађаризацију свих немађарских народности у року од 40 година. Врло лако се може уочити намера законодавца да се применом овог закона доведе до однарођивања тако што се врши атак на најосетљивији део националног идентитета – на језик. Успостављањем једнонационалне државе дошло би се, додуше са закашњењем, до испуњења жеља мађарских револуционара из 1848/49.

³⁰ Епископ др. Сава (Вуковић), Лукијан Богдановић, последњи архиепископ карловачки, митрополит и патријарх српски, Гласник СПЦ, број 10, Београд 1963, стр. 376; овде треба имати у виду политичку ситуацију на Балкану. Србија је добила на угледа након завршења Балканских ратова, па је гравитирање Срба ван Србије према матици било интезивно и очигледно. Како је патријарх, и поред покушаја српских политичких партија да се уздигну изнад њега, и даље имао највећи утицај на народ, то се у Будимпешти приступило стварању плана који би патријарха изоловао од пастве. Угарска влада је одлучила да седиште патријарха пребаци у Будимпешту, а да у Сремским Карловцима буде наименован епископ суфранг. Овај захтев је одбијен од патријарха Лукијана. Њега је требало склонити и након тога одуговлачити са избором новог патријарха.

³¹ БГ, књига 24, Сремски Карловци, 1913, стр. 229

³² Епископ пакрачки Мирон (Николић) је администрирао до 04.10.1913. када су надлежне власти поставиле за администратора епископа горњокарловачког Михаила (Грујића). Он је ту функцију обављао све до своје смрти 06.03.1914, када је управу над Митрополијом поново преузео еп. Мирон.

³³ БГ, књига 24. Сремски Карловци, 1913, стр. 228

³⁴ Др. Лазар Мирковић, Сећање на патријарха Лукијана, Гласник СПЦ, бр 10, Београд, 1963, стр. 378

³⁵ БГ, књига 24. Сремски Карловци, 1913, стр. 239

³⁶ Милан Радека, Горња Крајина или Карловачко владичанство, Загреб, 1975, стр. 205

³⁷ Бошко Стрика, Српске задужбине (Фрушкогорски манастири), загреб, 1927, стр. 39

³⁸ Исто, стр. 40

³⁹ Милан Радека, Горња Крајина или Карловачко владичанство, Загреб, 1975, стр. 211; „Настојањем еп. Илариона свештенство је добивало помоћ у житу с патријаршијских имања у Даљу и тако одржало – душу –“

⁴⁰ Исто

⁴¹ Андреј Митровић, Југославија на Конференцији мира 1919–1920, Београд 1969, стр. 213; Етнографско–историјску секцију су чинили следећи чланови:

1. Јован Цвијић – председник, 2. Лујо Војновић, 3. Тихомир Ђорђевић, 4. Александар Белић, 5. Божа Марковић, 6. Јован Радонић, 7. Станоје Станојевић, 8. Нико Жупанчић, 9. Иван Марија Чок, 10. Фрањо Ковачић, 11. Јован Мачковшек, 12. Иларион Зеремски, 13. Стеван Михалцић, 14. Јосип Рибарић, 15. Јанко Претнар, 16. Рудолф Сигнар, 17. Милан Славнић, 18. Милан Шеноа, 19. Фердо Шишић, 20. Тома Сорли, 21. Анте Тресић – Павичић, 22. Никола Жиц.

⁴² Андреј Митровић, Разграничење Југославије са Мађарском и Румунијом 1919–1920, (прилог проучавању југословенске политике на Конференцији мира у Паризу), Нови Сад, 1975, стр. 265

⁴³ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), Број 1, Сремски Карловци, 1931.

⁴⁴ Андреј Митровић, Југославија на Конференцији мира 1919–1920, Београд, 1969, стр. 23

⁴⁵ Исто, напомена под ред. бр. 95

⁴⁶ АС–министарство просвете – УБ–Ф2–21/1920.

⁴⁷ Исто

⁴⁸ АС–министарство просвете–УБ–Ф2–23/1920; А. Доброколонски није више узиман у обзир.

⁴⁹ АС–министарство просвете–УБ–Ф2–21/1920; Предложени су: 1. др. Милоје Јовановић, начелник за основну наставу Министарства просвете, и то за философско–педагошку групу предмета, 2. др. Веселин Чајкановић, ванредни професор факултета, за групу класичних језика, 3. протојереј Стеван Димитријевић, за групу богословских предмета, а који је

био једино свештено лице које је испуњавало услове прописане Законом о Универзитету чл. 16 и 17.

⁵⁰ АС–министарство просвете–УБ–Ф2–23/1920.

⁵¹ АС–министарство просвете–УБ–Ф2–21/1920.

⁵² АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ (даље АЈ)–министарство вера Краљевине СХС (69)–232–358

⁵³ Исто

⁵⁴ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), бр. 14, Сремски Карловци, 1931, стр. 2

⁵⁵ АС–министарство просвете–УБ–Ф1–166/1922.

⁵⁶ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–232–358

⁵⁷ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), бр. 14, Сремски Карловци, 1921, стр. 217; наводи се касније у тексту

⁵⁸ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–232–358

⁵⁹ Исто

⁶⁰ Исто

⁶¹ Исто

⁶² Исто

⁶³ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), бр. 14, Сремски Карловци, 1921, стр. 194

⁶⁴ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–232–358

⁶⁵ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), бр. 14, Сремски Карловци, 1921, стр. 194

⁶⁶ Исто

⁶⁷ Исто, стр. 195

⁶⁸ Исто

⁶⁹ Исто

⁷⁰ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–232–358

⁷¹ Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), бр. 14, Сремски Карловци, 1921, стр. 197

⁷² Исто

⁷³ Исто, стр. 216

⁷⁴ Исто

⁷⁵ Исто, стр. 217

⁷⁶ Исто

⁷⁷ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–190–303 (документ је дат у интегралној верзији у прилозима)

⁷⁸ АЈ–министарство вера Краљевине СХС (69)–14/37; „... послане су само четири молбе Г. Ректору Богословије Св. Саве у Ср. Карловцима, да их прими или не, а остали су уведени у списак за гимназијске интернате и чека их одлука Г. Министра о њихову примању или непримању... Ми смо у нашој преставци то све тачно нагласили и молили да се шесторица приме у Богословију Св. Саве, друга шесторица у Богословију у Сарајеву, а остали у Богословију у Призрену итд. и ниједном ријечи нијесмо ни споменули о каквом примању у гимназијски интернат, а то нисмо ни могли учинити пошто сви предложени кандидати имају четири разреда средње школе... стога Нас и поражава горњи акт тога министарства и молимо да се такво ријешење исправи и сви молиоци смијесте у богословије, јер Нам иначе не преостаје друго до да отворимо Богословију за своју епархију, пошто смо Ми те молиоце узели на своју душу и њима су затворена (врата) за какво друго школовање већ и због тога што је завршено уписивање у школе, а то тражи и потреба свештенства подружне Нам епархије.

⁷⁹ Гласник Историјског друштва у Новом Саду, књ. 1, св. 1, Сремски Карловци 1928, стр. 178; Историјско друштво је основано на састанку који се одржао у Новом Саду 18. децембра 1927. г. у присуству Г.Г. Илариона Зеремског, Димитрија Руварца, Радивоја Врховца, Викентија Проданова, Богољуба Алексића, Д-р Душана Поповића, Ивана С. Павловића, Мирка Балубића, Велимира Стефановића и Д-р Димитрија Кириловића.

⁸⁰ Гласник Историјског друштва у Новом Саду, књ. 3, св. 3, Сремски Карловци 1930, стр. 341

⁸¹ Гласник Историјског друштва у Новом Саду, књ. 5, св. 4, Сремски Карловци 1932, стр. 483

⁸² Гласник (Службени лист Српске православне патријаршије), број 1, Сремски Карловци, 1931., стр. 3

⁸³ Исто, стр. 13

⁸⁴ Гласник (службени лист српске православне патријаршије), број 1, Сремски Карловци, 1931, стр. 13

⁸⁵ Гласник (службени лист српске православне патријаршије), број 2–3, Сремски Карловци, 1931, стр. 28–30

⁸⁶ Милан Радека, Горња Крајина или Карловачко владичанство, Загреб, 1975, стр. 214

СТО ГОДИНА ОД СМРТИ ВЛАДИКЕ МОЈСИЈА (ВЕРЕСИЋА) ИЗ СТРАГАРА

Мојсије, владика шабачки од 14. септембра 1868. до 19. октобра 1872. године и неготински од 10. јуна 1880. до 6. априла 1883. године, рођен је у Страгарима. Нама доступни извори не помињу годину рођења.

„По свршетку основних школа, дође у манах. Благовештење, где изучи црквена правила, ступи у манахство, постригао га архимандрит Василије, затим га пошаље те изучи две године Богословије, потом био ђакон у Шапцу неколико година код епископа Михаила, који га затим пошаље у Русију, те се учио у Духовној академији у Кијеву; по повратку постао је писар 1862 год. у београдској конзисторији, и потом професор Богословије. Год. 1867 постао је старшина у манах. Драчи, код Крагујевца; а године 1868 поново буде враћен за професора Богословије, и буде произведен за архимандрита. А Септембра 14. 1868 год. као изабрани владика, посвећен је за епископа шабачке епархије. Епархијом управљао је све до 19 Октобра 1874 год., а тога дана је стављен у пензију, јер је био онемогући даљи опстанак на епархији шабачкој.” Овако митрополит Михаило у књизи „Православна црква у краљевини Србији” (1895) описује јерархијски пут епископа Мојсија до краја његове прве епископске управе, додајући да је испитивање неких грешака, док је управљао манастиром Драчом, од грађанских власти, разлог одступања са епископског трона. После склањања са епархије „изради му се издржавање и митрополит га прими у своју кућу, на Врачару, где је спокојно живео. А после кад се раздраженост против њега утишала, пређе и у митрополију, где је станао док му Сабор не изради, да добије епархију Неготинску, која беше остала удова” – завршава приказ овог дела каријере епископа Мојсија његов дугогодишњи заштитник митрополит Михаило.

На предлог Архијерејског Сабо-ра враћен је у достојанство и постављен је за епископа неготинског (тимочког). Док је био неготински владика, одредила га је Влада да, као најстарији епископ, буде привремени администратор Митрополије, од 18. октобра 1881. године, то јест од дана свргавања митрополита Михаила.

У време док је епископ Мојсије по други пут био владика, пада сукоб

између митрополита Михаила, односно тадашње јерархије Српске митрополије, са напредњачком владом, чији је најизразитији представник био министар просвете и црквених дела Стојан Новаковић. Тако се и епископ Мојсије нашао у средишту такозваног „Црквеног питања”.

У „Влади Милана Обреновића” Слободан Јовановић о поводу напада власти на митрополита Михаила каже: „Он (митрополит Михаило) је устао против закона о црквеним таксама, једно стога што је донет без знања и пристанка архијерејског Сабора, – друго стога, што сунеке од нових такса биле противне канонима.”

Међутим, прави разлог да напредњаци и кнез Милан уклоне митрополита, био је у томе што је он био главна сметња аустрофилској политици кнеза Милана. Аустријанци су знали да је он целим бићем одан православној Русији и панславистичким идејама, а имали су и информацију да преко свештенства агитује у Босни. Зато је аустријски посланик и могао да каже још у лето 1881. године, да је митрополитово збацивање свршена ствар.

Политичким маневрима, Влада је, како каже Слободан Јовановић „повукла разлику између епископа, који су тражили промену ‘Закона о таксама’ и митрополита Михаила, који је одрекао извршење закона. Митрополит је оглашен без мало за бунтовника и 18. октобра изашао је указ којим се он разрешава од администрације архиепископије београдске и митрополије српске”.

Поставши привремени администратор Митрополије, епископ Мојсеј поступа компромисно према влади, али ни он, а нарочито епископи шабачки Јероним и нишки Виктор, нису могли пристати на агресивно уплитање власти у црквене послове. На једној страни, страховали су да и они, вољом државе, могу бити избачени на улицу, као митрополит Михаило, а на другој, ниједан представник Цркве није могао драговољно прихватити „Закон о изменама и допунама у Закону о црквеним властима православне вере од 30 септембра 1862 године” од 31. јануара 1883. године. За овај акт Живан Живановић у „Политичкој историји Србије...” каже да је „давао већу претежност државној световној власти и да је изменио начин бирања митрополита,

стварањем новог Изборног тела са већином световних елемената”. Односно, „закон је обесправио епископе и сасвим их подчинио влади”, како тврди Ђ. Слијепчевић у „Историји Српске православне цркве”.

Изјављујући још да је митрополит Михаило остао по канонима митрополит и да без њега Архијерејски Сабор не може ништа решавати, епископи одбијају да дођу на седницу Изборног тела 20. марта 1883. године, које је, ипак, без иједног епископа, за митрополита Србије изабрало архимандрита Теодосија (Мраовића).

Епископ Мојсије објавио је о овим догађајима 1895. године књигу „Црквено питање у Србији”, која је, у једном делу, и одговор митрополиту Михаилу на неке квалификације о њему, изнете у „Православној цркви у краљевини Србији”. Он је посебно изричито порекао да је био на страни напредњачке владе. Милан Милићевић у Додатку „Поменика” каже да су „владика Мојсеј и митрополит Михаило у другој поли свога века живели у великој омрази: ни самртни час није их измирио”. А већ смо рекли да је митрополит битно допринео јерархијском успону владике Мојсија.

Савремена црквена и општа историографија оцене о епископу Мојсију преузела је од савременика, на пример Илије Гарашанина, Јована Мариновића, Милана Милићевића.

А они, имајући у виду велике заслуге митрополита Михаила за националну и црквену ствар, нису се увек о владици из Страгара позитивно изјашњавали, јер је, вољно или невољно, био умешан у свргавање митрополита. Најчешће се говори о његовој дволичности и лукавству. Као да то потврђује и његов став из књижице „Црквено питање у Србији”, када каже да је митрополит Михаило хтео „да учини државној влади што озбиљније неприлике” и да је његово уклањање „акт државне потребе”, али и да је начином „влада прешла границе легалне моћи своје и закорачила у насиље”.

Ипак, Милан Милићевић тврди да је владика Мојсије „био врло бистар, и живот сељака Шумадинаца познавао је као мало ко”.

Преминуо је у Београду 4. октобра 1896. године и 6. октобра сахрањен је у цркви Светог Марка.

Н. Јованчевић

Сава, епископ шумадијски СРПСКИ ЈЕРАРСИ ОД IX ДО XX ВЕКА

У Крагујевцу (19.XI '96), Новом Саду (26.XI '96) и Београду (2.XII '96)
јавности представљена књига „Српски јерарси од IX до XX века”
епископа шумадијског Др Саве

ВЕЛИКИ ПОМЕНИК ТВОРЦИМА НАШЕ ИСТОРИЈЕ

У Крагујевцу о новој књизи епископа шумадијског Др Саве („Евро”-Београд, „Унирекс”-Подгорица, „Каленић”-Крагујевац, 1996) говорили професор др Сретен Петковић и професор др Предраг Пузовић.

Приликом представљања књиге „Српски јерарси” у Новом Саду, Преосвећеном епископу Господину Др Сави, добротвору Матице Српске, Бошко Петровић, председник Матице, уручио повељу за научни допринос и материјалну подршку Српском биографском речнику. О аутору, као духовном пастиру и научнику говорио академик Никша Стипчевић. О књизи беседили академик Дејан Медаковић и професор др Јованка Калић.

У Београду о књизи говорили академик Василије Крестић и Слободан Милеуснић, управник Музеја Српске православне цркве у Београду.

Рецензент књиге „Српски јерарси од IX до XX века” професор др Сретен Петковић појаву овог дела окарактерисао је као датум од изузетног значаја за српску историју, док је о садржају књиге рекао да представља пионирски посао, јер је преко биографија јерараха дата потпуна историја Српске цркве. Ова књига, каже професор Петковић, показује и доказује да српски архијереји нису били само црквени предводници, већ личности које су потпуно делиле судбину свог народа и допринеле да Српска црква у њему има дубоке корене.

Рецензент књиге „Српски јерарси” истиче колико је озбиљан и обиман био истраживачки поступак аутора и да је тако предано сагледавање извора и литературе омогућило да у књизи имамо потпуне историјске оцене личности и догађаја црквене и националне прошлости. Тако је ова књига исправила и неке нејасноће о историјским појавама и зато ће представљати велики темељ за вредновање наше традиције. Професор Петковић за поједине биографије српских владика каже да представљају мале есеје и да су посебно драгоцене личне оцене Преосвећеног епископа Господина др Саве о српским јерарсима друге половине XX века, које је лично познавао. Посебно је похваљен начин на који је огромна грађа о преко хиљаду наших црквених великодостојника изложена—језгровито, јасно, уздржано, са сврсисходним сажимањем.

Захваљујући Богу што може да говори о овако значајној књизи, професор др Предраг Пузовић је за аутора рекао да је највећи живи познавалац наше црквене историје, који је књигом о српским јерарсима дао велики допринос историјској науци и попунио празнине досадашње историографије. За научни метод Преосвећеног

владике др Саве речено је да су коришћени сви расположиви извори и литература, но да су биографије грађене концизно, непретенциозно, уз брижљиво селекционисану литературу.

Посебна вредност књиге епископа Господина др Саве, по професору Пузовићу, јесу портрети најугледнијих српских архијереја (Арсенија Сремца, Макарија Соколовића, Арсенија III и IV, Стефана Стратимировића) који садрже и нове оцене о њиховом делу. Изузетно успело је осликано време патријарха Макарија, па је, каже Пузовић, видљиво колико аутор има разумевања за његову мудру политику, када је током XV века требало сачувати народ од турског терора.

Суштинска чињеница о нашој Цркви, коју истиче књига, јесте то што су само људи Цркве водили пастирску бригу о Србима било где да су живели и на тај начин у свим временима старали се о народном уједињењу.

Наводећи показатеље о вредностима књиге „Српски јерарси”, на пример о регистровању до сада непознатих архијереја (патријарх Данило IV), о суштини такозваног укидања Пећке патријаршије или о улози грчких владика на српским катедрама, др Пузовић је закључио да је реч о великом делу, правој симфонији наше историографије, чији аутор, Преосвећени епископ шумадијски др Сава представља личност од највећег моралног и научног ауторитета у Српској цркви.

Промоцију књиге Преосвећеног владике Саве у Крагујевцу, у Епархијском центру, увеличали су, међу осталим угледним званицама, епископ браничевски Господин Игњатије и министар вера Србије Драган Драгојловић.

Обраћајући се учесницима скупа, Преосвећени епископ др Сава је рекао да највећу захвалност за рад на

историји дугује својим професорима епископу Јовану Велимировићу и Љубомиру Дурковићу Јакшићу, а да је књига „Српски јерарси“ настала током рада на Српском биографском речнику, на подстицај Матице српске. Сазнали смо да је прво озбиљније проучавање животописа српских архијереја започето далеке 1968. године у Америци, у библиотеци епископа Стефана Ластавице и да је књига настајала током последњих осам година.

Речи Преосвећеног биле су придика да још једном будемо опоменути како су српски јерарси увек били испред и са народом, никад иза свог народа, како су у Цариграду и Бечу вешани и тровани бранећи своје сународнике, да су заједно са српским народом мученички пострадали од усташког терора, да су судбине првосвештеника од наше Цркве начиниле мученичку Цркву. Ова књига је покушај да се такве личности сачувају од заборава, који не заслужују, јер су разумевали знаке времена и никада се нису одрекли вере и народа.

Преосвећени владика Сава је подсетио на молбу Светог Саве онима који дођу после њега да ураде оно што је недокончано, дакле на обавезу будућих нараштаја да се још преданије баве ликовима српских архијереја, јер на то обавезује њихово дело, уграђено у наше трајање.

Свечаност у Матици Српској у Новом Саду, током које је представљена књига епископа шумадијског Господина др Саве, отворио је председник најстарије српске културне установе књижевник Бошко Петровић, који је Преосвећеном владици Сави, добротвору Матице, уручио Повељу за научни допринос и материјалну подршку Српском биографском речнику. Господин председник подсетио је да Матица Српска и Српска православна црква одувек имају блиске односе и да су српски јерарси имали значајно учешће у раду Матице. Допринос епископа Саве програмима Матице Бошко Петровић је упоредио са учешћем у њеном раду владике Платона Атанацковића.

О Господину Сави, као епархијском архијереју који „на благородан начин води Шумадијску епархију“ и као научнику чија библиографија спада међу најбогије на нашем језику, говорио је академик Никша Стипчевић. Назвавши аутора књиге „Српски јерарси“ „преосвећеним просветитељем српског народа“ професор Стипчевић је поменуо велико разумевање шумадијског епископа за програме Српске академије наука и Матице Српске, нарочито његов ауторски (сачинио 1046 биографија) и материјални (обнова рачунарске опреме Лексикографско-библиографског одељења Матице) допринос пројекту Српског биографског речника.

Представљајући званицама, међу којима су били епископ бачки Господин др Иринеј, епископ сремски Господин Василије, министар вера у Влади Републике Србије Драган Драгојловић, часници Матице, угледници новосадског јавног живота, представници Шумадијске епархије, књигу „Српски јерарси од IX до XX века“, академик Дејан Медаковић је рекао да међу делима архиепископа Данила II и владике Саве шумадијског, и поред разлика, постоје „много, наоко невидљиви мостови који их повежу, стварајући импозантни лук, једну духовну вертикалу у чију трајну вредност никако не треба сумњати. И један и други писац баве се животима српских јерараха који су своје животе уградили у намере да у српском народу учврсте тековине хришћанске цивилизације и да нас управо тим путем учине и нераскидивим, саставним делом европске цивилизације.”

Приказујући књигу „Српски јерарси“, професор др Јованка Калић је рекла како Српска црква „спаја епоху далеког Агатона, епископа моравског, који је 879–880. године присуствовао важном Цариградском сабору представника хришћанских цркава, са Светим Максимом Бранковићем с почетка XVI века или изузетним епископом жичким Николајем Велимировићем. То су појмови наше вере и нашег трајања, епохе византијска и српска средњовековна, најзад и она нама блиска и тешка средином овог века.”

Његово Преосвештенство епископ шумадијски др Сава, маниром великог научника и ерудите, присутнима у Матици српској, у неколико реченица, показао је како научно нису утемељене тезе о првом и другом укидању Пећке патријаршије (реч је о привременом гашењу) и да Карловачка митрополија и Црногорска црква никада нису биле аутокефалне, јер аутокефалију нису ни тражиле.

На крају свечаности у Матици, појац Ненад Ристовић из Крагујевца отпевао је, по карловачком напеву „Величаније Св. Сави“ и Стихиру Св. Стефану Штиљановићу (аутор стихова Лукијан Мушички), подсећајући том приликом да је владика шумадијски Сава велики зналац карловачког појања. Пријатан утисак на присутне оставило је сведочење појца да се данас у крагујевачкој Саборној цркви поје као некад у катедралним храмовима Карловачке митрополије.

Књига „Српски јерарси од IX до XX века“ епископа шумадијског др Савепредстављена је 2. децембра 1996. године београдској научној и културној јавности у Библиотеци града Београда. Промоцији, коју је организовао издавач књиге – „Евро“ из Београда – присуствовали су Његова Светост патријарх српски Господин Павле, епископи, Г. Василије, звоничко-тузлански и Г. Лонгин, далматински, министар вера Д. Драгојловић, познати београдски професори и научници, свештенство Шумадијске епархије. Молитвене песме извели су појац Предраг Миодраг и група студената Богословског факултета.

Књига „Српски јерарси“ бележи све меродавне податке о српским црквеним великодостојницима, захваљујући прецизној и доследној научној методологији коју примењује аутор и она ће бити незаобилазна у сваком озбиљнијем истраживању српске прошлости – рекао је професор Василије Крстић. Он је још истакао енциклопедијски карактер књиге, велику ерудицију аутора, научну проверљивост чињеница, прецизност и неприсрасност у оценама.

Слободан Милеуснић за књигу епископа шумадијског др Саве каже да представља историју Српске цркве кроз животописе епископа, међу којима је двадесет два светитеља. По Милеуснићу, „Српски јерарси“, су, на једној страни, молитвени дуг црквеним и народним вођама, а на другој, монументална научно-историјска студија од огромног значаја.

Његово Преосвештенство епископ др Сава говорио је о великој улози српских архијереја у очувању српског имена, истичући да су многи мученички бранили веру и народ. Овом приликом аутор је изразио поштовање епископима Митрофану (Шевићу) и Илариону (Зеремском) за истраживачки рад на историји знаменитих личности Цркве и захвалност професорима Радославу М. Грујићу и Лазару Мирковићу на подстицајима за рад на историји.

Негослав Јованчевић

ГАЛЕРИЈА ЛИКОВА И ЕПОХА

Тихо, без бучне најаве, тако уобичајене у ово наше узнемирено време, појавила се недавно ова значајна књига. Преосвећени епископ шумадијски господин Сава даровао нам је књигу пред којом се ваља замислити. Када се читалац нађе пред делом које сабира делатност српских архијереја од IX до XX века, то је преко 1200 година, то најпре изазива осећање тишине, која понекад боље од речи исказује поштовање. Да, свакако поштовање и делу и писцу.

И кад мисао затим настоји да проникне у богати садржај ове књиге, он у ствари пролази кроз галерију ликова која повезује векове српске историје. Кажем „повезује“, јер је Српска црква једина установа која, уз једине застоје, спаја епоху далеког Агатона, епископа моравског, који је 879–880. године присуствовао важном Цариградском сабору представника хришћанских цркава, са Светим Максимом Бранковићем с почетка XVI века или изузетним епископом жичким Николајем Велимировићем. То су појмови наше вере и нашег трајања, епохе византијска и српска средњовековна, најзад и она нама блиска и тешка средином овога века.

Читава српска историја налази се на изванредан начин у овој књизи. И ту се намеће један неизбежни закључак. Наговестио га је и сам Преосвећени у предговору. Трагање за архијерејима Српске цркве показало је да се о многим сачувало мало – име, понека година, понекад титула. О другима, на срећу, зна се више. Портрети и скице смењују се у тој галерији ликова.

Нема сумње, грађа је обликовала текстове о појединим архијерејима. Преосвећени је у темеље свог излагања уградио веома разуђену и разноврсну грађу, изворе и литературу. Натпис на камену, запис у књизи, податак из средњовековне повеље, натпис на зиду храма, или списи модерног доба, књижевни састави, беседе, историјска дела. Све је то овде у књизи, мноштво података са огромном пратећом литературом, имам утисак прескромно сведеном у напоменама на крају сваког поглавља образованог по азбучном реду. Упућени знају колики је то хеуристички посао. Размере дела су енциклопедијске а смисао и знатно дубљи.

Свако ће ову књигу читати на свој начин. И ја сам је, очигледно, читала на један од могућих начина. Текст нуди огроман број тема не само за историју Цркве у ужем смислу речи, већ и за тзв. политичку историју српског народа, за културну и чак економску историју појединих епоха, за историјску географију, за развој писмености и књижевности, за уметност.

Азбучним редом излагања, најјасније што се могло, и најбоље, прекривене су епохе. Пажљиви читалац кроз

делатност појединих архијереја може да препозна прилике предтурског доба, или оне потоње, све до обнављања српске државности у XIX веку, на пример. А била су то веома различита времена.

Једно је средњовековна епоха у којој је постојала српска држава, немањичка пре свега, а затим она Лазаревића и Бранковића, сасвим је друго стање настало уништењем те државе. Положај Српске цркве, па и њена функција, темељно је измењена. У првом раздобљу – кажују то подаци из живота Јефимија, епископа рашког, или Калиника, његовог наследника на истој катедри у доба Стефана Немање, или подаци о делатности Светог Јоаникија I, патријарха српског (1346–1354) – сарадња између државе и Цркве била је основа политичког система у друштву. Ниједна се битна одлука у Србији није могла донети без подршке Цркве. Тај склад, ретко кад поремећен, знатно је допринео развоју друштва.

У временима разних подела и раскола, у времену нашем, тај склад духовног и световног је људима готово неразумљив. А ипак је он ту, и данас својим делима. Владарске задужбине у Србији којима се поносимо, многе је и свет уврстио у своја, општа културна добра (Студеница, Сопотани, Дечани, Раваница и друге), речита су синтеза религиозне мисли и државних потреба. Пут је томе утирао, зна се, Свети Сава већ у Студеници, још видљивије у Жичи. На изворима хиландарским и светогорским и он и потоњи архијереји налазили су сигурне путоказе. Архиепископ Данило II (1324–1337), монах хиландарски, градитељ манастира Светог Стефана у Бањској, био је најближи сарадник краља Милутина, дипломата и писац чувеног дела „Животи краљева и архиепископа српских“.

Та непосредна сарадња државе и Цркве огледала се на многим подручјима живота. Поменула бих државне саборе (сматрају се приметком парламената у европским земљама), који су представљали најважнију установу средњовековне Србије. Владар није сам, већ тек уз сагласност сабора доносио најзначајније одлуке за земљу (одлуке о наслеђу престола, законодавна делатност, битне одлуке унутрашњег уређења, итд.). Без подршке сабора није се могло владати земљом. Представници државе, властела „велика“ и „мала“ и Цркве (сви јереји) заједнички су доносили одлуке. У уводу Законика цара Стефана Душана изричито се помиње допринос патријарха Јоаникија I. Или, сетимо се улоге патријарха Спиридона у време кнеза Лазара и, нарочито, после Косовске битке. У обезглављеној Србији, угроженој и са југа и са севера, патријарх Спиридон је преузео највећу одговорност у доношењу одлука за опстанак земље.

Из средњовековне традиције потиче лик српског архијереја, који је пастир свога стада, и вођа народа. У сеобама великим и малим, у временима турским, аустроугарским и млетачким, у искушењима сваке врсте, то је нарочито долазило до изражаја. У време расула очи су упиране само у Цркву. Ту се још могла очекивати бар нада. Само људи дорасли свом положају могли су томе одговорити. Различите прилике и различито поимање интереса народа. Једно је делатност патријарха Макарија Соколовића (1557–1570), сва усмерена на обнову Пећке патријаршије и реорганизацију Цркве уз подршку султана, друго је ослободилачка борба патријарха Јована (1592–1614) против Турака, или делатност Арсенија III Црнојевића (1672–1706).

Вечно питање Уније лебдело је над Србима током векова. Оно се провлачи и кроз ову књигу. Ово верско, али и политичко питање, није застаревало. Многи архијереји су се и тиме бавили, махом принуђени притиском, пропагандом или тешким околностима у којима се налазила Српска црква (патријарх Пајсије I, патријарх Гаврило I и многи други).

Посебну вредност ове књиге видим у чињеници да се на једном месту нашао окупљен толики број јерараха Српске цркве. Најзначајнији представници Цркве углавном су познати у нашој средини, рекла бих чак да су део наше националне свести, историјске традиције. Тешко могу да замислим некога – бар у кругу просечно образованих људи – да не зна за Светог Саву или Арсенија III Црнојевића, или владикау Николаја Велимировића. Међутим, овом књигом на светлост јавности излазе личности за које се мало знало и то у стручним круговима

и то увек парцијално. Као исповест звучи чињеница да ја од ове књиге нисам могла да се одвојим. Архијереји нове и најновије епохе, овако приказани, део су драме нашег века. Ова књига умањује неправду која им је заборавом била нанета.

Текст који је пред нама садржи много нових научних чињеница, нуди нова и друкчија тумачења појединих личности и догађаја. О фанариотима читалац ће овде наћи друге судове. Између осуде да су као странци често служили туђим интересима и чињеница које нам Преосвећени даје о изузетном залагању тих јереја за обнову црквеног живота, за школовање српске младежи, па и у политичком животу, указује се друкчија слика стварности. Сетимо се само епископа ужичко-шабачког Антима, Грка, у време Првог српског устанка, или Амвросија, митрополита добро-босанског (1834–1841), којег су Турци прогнали због заштите коју је пружао Србима. И да не набрајам.

Нема сумње, ова ће књига подстаћи нова истраживања. Величина једног дела мери се и научним одјеком који изазива.

И на крају, дозволите да искажем своје дивљење писцу ове књиге, Преосвећеном епископу шумадијском господину Сави. Овакве подухвате данас предузимају институти. Срећна сам да то овога пута није био случај. Поглед на Цркву из саме Цркве, то је драгоценост. И питам се на крају – колико смо дуго чекали ову књигу? Нека је добродошла.

Јованка Калић

(Изговорено у Матици Српској, у Новом Саду, 26. новембра 1996. године)

Сава, епископ шумадијски СРПСКИ ЈЕРАРСИ ОД IX ДО XX ВЕКА

НЕПРИСТРАСНО ОСЛАЊАЊЕ НА ВЕРОДОСТОЈНЕ ИЗВОРЕ

„Дело архиепископа Данила II и његових настављача 'Животи краљева и архиепископа српских', остало је вековима жив члан српске књижевности", написао је далеке 1935. године Никола Радојчић у предговору уз ово дело у издању СКЗ. А исти научник, рекао је за архиепископа Данила II да су „у њему заиста биле сједињене најбоље особине источног и западног монаштва". Било је то време и великог успона не само средњовековне српске државе већ, сасвим разумљиво и Српске цркве чије звездане узлете, после Св. Саве, у тако великој мери оглашава баш овај архијереј, писац, дипломата, мислилац, први испосник и, сасвим сигурно, одличан познавалац уметности у првој половини XIV века. Отуда не изнемајује ни чињеница да је управо дело архиепископа Данила II, за наше прилике рано, уграђено и у III и IV књигу „Хорника" грофа Ђорђа Бранковића којима је утемељено

и ново доба српске историографије, а када га је у истом XVIII веку открио историчар Јован Рајић, било је разумљиво што га је, искрено задивљен, назвао „преосвјаштени Данил Архиепископ и изјаштни историк тјех времен". Ауторитет Јована Рајића био је довољан да су се и сви каснији научници и писци који су се током XIX века користили његовим списом, обавезно суочавали и са животима краљева и архиепископа српских и да то дело, оцењују и рашчлањују тражећи у њему и оно што у њему није ни могло бити: тј. историјску тачност и веродостојност, онакву какву је деветнаесто столеће изградило и озаконило за писање историјских текстова.

Зашто се ја, управо вечерас, пред тек објављеном књигом Преосвећеног владике господина Саве, присећам његовог далеког претходника у високом црквеном чину, а исто тако и у писању књиге коју је назвао „Српски јерарси од IX до XX века".

Иако су ми добро познате све оне разлике које деле ова два српска писца, ипак, усуђујем се рећи, постоје међу њима и многи наоко невидљиви мостови који их повезују стварајући и један импозантни лук, једну духовну вертикалу у чију трајну вредност никако не треба сумњати. И један и други писац, баве се животима српских јерарха који су своје животе уградили у намере да у српском народу учврсте тековине хришћанске цивилизације и да нас управо тим путем учине и нераскидивим, саставним делом европске цивилизације. Све те биографије обезбеђују нам и тако важно осећање националног континуитета, у њима препознајемо и многе развојне станице наше духовности, безбројна искушења настала после пропасти српске средњовековне државе. Тада је наш национални опстанак и свест о припадништву у целини, зависила од трију тако различитих државних система као што су: Отоманска империја, Венецијанска Република и Аустрија, на чијим, се територијама расуо српски народ. Из тих биографија ишчитавамо и све оне борбе да се сачува и одбрани Светосавска црква и оно цивилизацијско опредељење које је трајно одредило нашу судбину. Ако је средњовековни писац Данило II написао своје биографије као штито нарочите врсте, спајајући у јединствено плативо агиографске, историјске и реторско-похвалне делове, наш савремени писац, Преосвећени владика Сава, уложио је огроман труд да на једном месту, по азбучном реду и хронолошки, сакупи све што се о српским јерарсима могло сазнати из историјских, често сасвим шкртих извора, чија оскудност понекад тачно одговара скрбним временима у којима су они живели и делали. Са великом љубављу и правим истраживачким жаром, писац је стремио да ниједно лице не буде заборављено, да у сваком животу открије чак и најмањи податак о његовом деловању, свестан да сви они, велики и мали, знани и мало знани, припадају једној националној и духовној целини, да творе наше колективно историјско памћење. Са оправданим поносом владика Сава истиче: „међу српским јерарсима било је много исповедника, мученика, генија, великих књижевника, научника, књигољубаца, песника, проповедника, сликара, дуборезаца, дипломата, мецена, преводилаца и црквених организатора”. Посебну вредност ове књиге чини и пичшева тежња да према свима буде једнако праведан, непристрасан, савршено свестан да за њих најбоље сведочи њихово властито дело. За дивљење је у којој је мери Преосвећени господин Сава успео да начело своје непристраности одбрани не само онда када пише о личностима који су деловали у нека давна времена, већ и тада када говори о нашим савременицима, чије дело још није ишчилело из свести оних који су му били сведоци понекад чак и саучесници. У свим тим случајевима писац је сачувао своје господствено мирно казивање, не упуштајући се ни за тренутак у непотребне дигресивне полемике. Он, дакле, не пресуђује, већ просуђује, имајући у виду све околности у којима је нека личност морала да делује. Управо због тога, писац тачно казује: „У турском периоду највише добра учинили су Цркви они патријарси и архијереји који су водили мачаријевску политику, иако то није увек било популарно”. Колико се у овом тврђењу може осетити и призив савременог доба, не треба посебно доказивати. Своју правдољубивост владика Сава је исказао и онда када описује раздобље када су Српском црквом, после насилног укидања Патријаршије 1766, управљали тзв. фанариотски јерарси. Већ је постало уобичајено место у историографији да се њихово деловање неправедно напада, при

чему се обично заборавља да је међу њима било и просвећених архијереја који су се озбиљно трудили да унапреде цркву која им је поверена. Многи неспоразуми завладали су и на подручју Карловачке Митрополије у XVIII и XIX веку, а сви ти сукоби, често и унутар самог српског друштва, били су само одјек општих збивања у аустријској држави. Отуда, не изненађује ни чињеница да су се ти сукоби са посебном оштрицом разбуктавали у периоду када се Аустријска држава преображавала у двојну монархију и у таквим случајевима, – а како их је доста, – владика Сава се трудио да не подлегне усијаном расположењу давних родољуба већ је тежио да, колико год је то могуће, што објективније прикаже све оне жестоке борбе које су се водиле у суженим оквирима црквено-школске аутономије. Било је то доба када се српска политичка мисао готово сасвим одвојила од своје црквене хијерархије која је вековима, у туђим државама, била и једини легитимни заступник српског народа. У такве деликатне, чак изузетно осетљиве околности свакако спада у раздобље I и II Југославије, са свим њеним унутарњо-политичким неспоразумима, који нису могли да мимоиђу ни Српску цркву. За нашег писца биле су то прилике у којима је велико политичко бреме пало и на Српску цркву и њене јерархе. Не избегавајући да изнесе сву сложеност овога доба, владика Сава ни тада није отступио од свог крајњег циља да се праведно и непристрасно ослони на веродостојне изворе.

У таквом његовом ставу, лако препознајемо и поуке Илариона Руварца, разуме се, без оне његове острашћене љутње. Ипак, рекао бих да је владици Сави ближи методски поступак Радослава М. Грујића, са којим га духовно спаја и готово непогрешиво осећање целивитих историјских токова Српске православне цркве. Најзад, слична им је и она незадржива тиха радозналост, и одмерена реч која сведочи о изузетној унутрашњој дисциплини.

Све те врлине, у то сам дубоко уверен, осигураће књизи „Српски јерарси од деветог до двадесетог века” трајну вредност. Биће то књига за којом ће посезати сви они који ће се у било којем виду сусретати са улогом Српске цркве у историји српског народа. Управо због тога, допустио сам себи да вас вечерас, поштовани скупе, одведем до архиепископа Данила II, нашег првог писца који се окренуо животима српских архијереја. Не треба рећи, да је за то дело нашао свој праузор у списима Св. Саве. Нашој радозналости не предстоји сувише велики напор да и у књизи Преосвећеног епископа шумадијског господина Саве, осетимо или наслутимо и његове велике узор, ону његову снажну унутрашњу потребу да их у овој својој књизи преда потомству. И тако, са овом књигом, бићемо сведоци како се пред нашим очима затворио велики лук наше духовности. То је чин достојан памћења. „Многи су радили који су пре нас били, али нису урадили”, каже Сенека.

„Multi egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt”. Преосвећени господин Сава је своје дело урадио, а нама остаје да постепено и стрпљиво откривамо све његове слојевите поруке. И, наравно, да му кажемо: хвала!

Дејан Медаковић

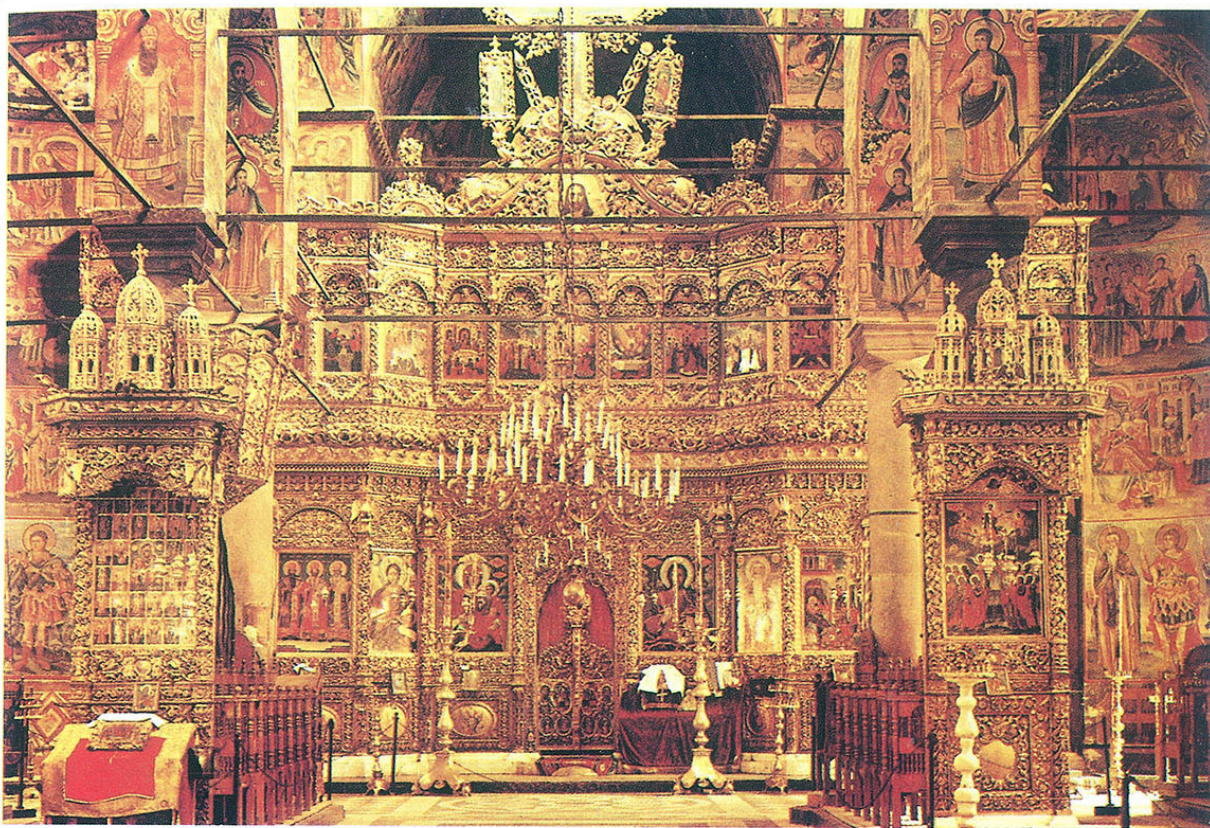
(Са промоције књиге „Српски јерарси”, у Матици Српској, у Новом Саду, 26. новембра 1996. године)

СЛУЖЕЊА, ПОСЕТЕ И ПРИЈЕМИ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ САВЕ У 1996. ГОДИНИ

Његово Преосвештенство епископ шумадијски господин др С А В А у 1996. години изволео је:

6. јануара служити бденије у Саборној цркви у Крагујевцу;
7. јануара служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
8. јануара служити литургију у Старој Цркви у Крагујевцу;
11. јануара служити литургију и годишњи парастос архимандриту Гаврилу у манастиру Ралетинцу;
11. јануара служити опело проф. Владимиру Радисављевићу у Крагујевцу;
14. јануара служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
16. јануара примити делегацију Црквене општине из Барајева; примити делегацију Кола српских сестара из Београда;
18. јануара служити царске часове и литургију са великим освећењем воде у манастиру Грнчарици;
18. јануара служити бденије у Саборној цркви у Крагујевцу;
19. јануара служити литургију са великим водоосвећењем у Саборној цркви у Крагујевцу;
20. јануара служити литургију у манастиру Дивостину;
26. јануара служити бденије у Саборној цркви у Крагујевцу;
27. јануара служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
- пререзати славски колач у Првој крагујевачкој гимназији; учествовати у Светосавској академији у Крагујевцу;
1. фебруара служити литургију у Саборној крагујевачкој цркви;
3. фебруара служити литургију и полугодишњи парастос монахињи Нини;
4. фебруара служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу и рукоположити Јадрана Димовског, богослова, у чин ђакана;
5. фебруара служити литургију и рукоположити ђакана Јадрана Димовског у чин презвитера;
15. фебруара служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
25. фебруара служити парастос протојереју Живану Маринковићу у Саборној цркви у Крагујевцу;
- Проповедати на опроштајном вечерњу у Саборној цркви у Крагујевцу;
28. фебруара служити пређеосвећену литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
3. марта служити литургију у Саборној цркви у Крагујевцу; учествовати на опелу протојереја-ставрофора Стевана Закића у Тополи;
10. марта служити литургију у Саборном храму у Темишвару;
11. марта служити пређеосвећену литургију у Саборном храму у Темишвару;
16. марта служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу;
17. марта служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
24. марта служио литургију у Старој цркви у Јагодини;
26. марта посетио манастир Драчу;
28. марта служио пређеосвећену литургију у Грошници;
31. марта служио литургију у Дубони;
5. априла служио пређеосвећену литургију у Младеновцу;
6. априла учествовао у Врбици у Саборној цркви; служио бденије у манастиру Благовештењу;
7. априла служио литургију у манастиру Благовештењу; служио помен игуманији Ефросинији у манастиру Грнчарици;
8. априла служио пређеосвећену литургију у манастиру Грнчарици; служио опело игуманији Ефросинији, заједно са епископом осечкопољским и барањским Лукијаном, у манастиру Грнчарици
- Велики четвртак – служио литургију у Саборној цркви; служио бденије у Саборној цркви;
- Велики петак – служио вечерње у Саборној цркви; служио јутрење Велике суботе у Саборној цркви;
- Васкрс – служио јутрење у Саборној цркви; служио литургију у Саборној цркви; служио вечерње у Новој јагодинској цркви;
- Други дан Васкрса – служио литургију у Старој крагујевачкој цркви;
- Трећи дан Васкрса – служио литургију у манастиру Грнчарици;
19. априла посетио манастир Каленић; присуствовао духовном концерту у Лазаревцу;
20. априла присуствовао отварању здравствене станице у Клоки;
- Недеља Антипасхе (Томина) – служио литургију у храму Васкрсења Христова у Крагујевцу – Бозману; крстио Милицу Чокић у Ковачевцу;

- Побусани понедељак – служио литургију у манастиру Грнчарици; крстио др Душана Кнежевића у Крагујевцу;
25. априла посетио манастир Велику Ремету;
 26. априла примио Преосвећену господу епископе Георгија и Луку; посетио Дом св. Јована Крститеља у манастиру Дивостину;
 27. априла примио епископа Старокатоличке цркве у Швајцарској Ханса Герни-а;
 28. априла служио литургију у Саборној цркви; посетио манастир Каленић;
 29. априла посетио храмове на Опленцу, Вреоцима, Степојевцу и Великим Црљенима; осветио нова звона и крстове за нови храм у Миросалцима;
 2. маја осветио нови храм св. апостола Луке у Ракитову
 5. маја присуствовао бденију у Саборној цркви које је служио епископ осечкопољски и барањски Лукијан;
 - Ђурђевдан – служио литургију у Саборној цркви;
 7. маја примио епископе Георгија и Јована
 - Марковдан – служио литургију у Вишевцу; посетио храм у Ђурђеву; присуствовао отварању изложбе „Иконе Срема“, у Крагујевцу;
 9. маја осветио темељ новог манастирског конака у Драчи;
 - Св. Василије Острошки – служио литургију у истоименом храму у Великој Сугубини;
 15. маја присуствовао опелу академика Војислава Ђурића
 16. маја служио литургију и парастос игуманији Ефросинији у манастиру Грнчарици
 - Св. и праведни Јов – служио литургију у истоименом манастиру у Прекопечи;
 21. маја осветио нову фабрику „Књаз Милош“ у Аранђеловцу;
 - Пренос моштију св. Николе – служио литургију у истоименом храму у Темишвару;
 - Вазнесење Господње – служио литургију у Толвадији;
 - Пререзао славски колач у Саборној темишварској цркви;
 31. маја служио литургију у манастиру Грнчарици;
 1. јуна служио општи парастос у Саборној цркви; крстио у Саборној цркви Властимира и Радосава Арсенијевића; служио бденије у Саборној цркви;
 - Духови – служио литургију у Саборној цркви;
 - Други дан Духова – служио литургију са епископима осечкопољским и барањским Лукијаном и браничевским Игњатијем у Старој крагујевачкој цркви; осветио темељ новог храма Свете Тројице у Корићанима;
 - Трећи дан Духова – са епископом осечкопољским и барањским Лукијаном осветио нови храм св. апостола Марка у Великим Црљенима;
 5. јуна посетио храмове у Лапову и Бадњевцу; примио архиепископа берлинског Теофана (Московска патријаршија);
 6. јуна служио литургију у манастиру Драчи;
 9. јуна служио литургију у Нађлаку (Румунија);
 14. јуна служио опело Драгани Подгорац у Крагујевцу;
 16. јуна служио литургију у манастиру Никољу и осветио темељ новог манастирског конака;
 27. јуна служио бденије у Саборној цркви;
 - Видовдан – служио литургију у Саборној цркви;
 30. јуна служио литургију у манастиру Благовештењу и рукоположио Живана Жујовића, свршеног богослова, у чин ђакана; посетио манастире Вољавчу и Никоље; посетио обележје проф. др Љубомира Дурковића;
 3. јула посетио манастир Свете Петке у Сибници;
 - Ивандан – служио литургију у манастиру Каленићу и рукоположио ђакана Живана Жујовића у чин презвитера; посетио манастир Прерадовац;
 9. јула служио парастос протојереју Василију Тарасјеву у Руској београдској цркви;
 10. јула посетио храм Св. Прокопија, у изградњи, у Сумуровцу
 - Петровдан – служио литургију у манастиру Ралетинцу;
 14. јула служио парастос Дражи Михајловићу у Пајазитову; осветио темељ новог парохијског храма св. великомученика Димитрија, задужбине г. Новице Јефтића, у Крагујевцу;
 15. јула посетио манастире св. Николе у Својнову, Тресије и Павловац; осветио темељ новог парохијског дома у Грчку;
 16. јула служио опело протојереју-ставрофору Милу Малешевићу у Крагујевцу;
 21. јула осветио нови храм манастира Св. Луке у Бошњанима;

Унутрашњост цркве Рилског манастира у Бугарској

САВА, ЕПИСКОП ШУМАДИЈСКИ

СРПСКИ ЈЕРАРСИ

ОД ДЕВЕТОГ ДО ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

Академик Василије Крстић говори на промоцији књиге „Српски јерарси од IX до XX века”, у Градској библиотеци Београда, 2. децембра 1996. године

Насловна страна најновије књиге
владике Саве (Вуковића)

